

Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Συνόδης Δ. Παπαδημητρίου, 1859-1921: (ένας ελάχιστα γνωστός λόγιος από τη Θεσσαλονίκη)

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.636](https://doi.org/10.12681/makedonika.636)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1976). Συνόδης Δ. Παπαδημητρίου, 1859-1921: (ένας ελάχιστα γνωστός λόγιος από τη Θεσσαλονίκη). *Μακεδονικά*, 16(1), 174-201. <https://doi.org/10.12681/makedonika.636>

ΣΥΝΟΔΗΣ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 1859-1921

(“Ενας ελάχιστος γνωστός λόγιος από τη Θεσσαλονίκη”*)

*Möge es auch im neuen Russland
nicht an Gelehrten fehlen, die
seine ausgezeichnete Arbeit fortsetzen!*

[*Ήρωνόμου, Byzantidische Zeitschrift 24(1923-1924) 294*]

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ ὄνομα τοῦ Συνόδη Δ. Παπαδημητρίου εἶναι βέβαια ἄρκετὰ γνωστὸ στὸν κύκλο τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὰ κείμενα τῆς μεσαιωνικῆς μας γραμματείας, εἶναι ὁμως λυπηρὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, μετὰ τόσο ἀξιόλογη προσφορά στὸν ἐπιστημονικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸ τομέα, παραμένει σχεδὸν ἄγνωστος στὴν Πατρίδα του. Ὡς τώρα δὲν ἔχει γραφτῇ, ὅσο γνωρίζουμε, μιὰ βιογραφία ἢ ὁποιοδήποτε, μικρὸ ἔστω βιογραφικὸ σημεῖωμα, γιὰ τὸν λαμπρὸ αὐτὸν ἐπιστήμονα¹. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ προσπαθήσουμε νὰ καλύψουμε κάπως μετὰ τὸ βιογραφικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ μας σχεδιάσμα.

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου βρίσκειται ἕνας φάκελλος μετὰ τὰ στοιχεῖα: ΣΤ' 58: “Εγγραφα Συνόδη Παπαδημητρίου².

*. Οἱ κυριότερες βραχυγραφίαι:

BZ = Byzantinische Zeitschrift (Μόναχο)

LIFONU = Letopis' Istoriko-Filologičeskago Obščestva pri Imp. Novorossiiskom Universitete (= Χρονικὸ τοῦ Ἱστορικο-Φιλολογικοῦ Συλλόγου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Νεορωσικοῦ Πανεπιστημίου), Ὁδησός:

α. VO = Vizantijskoe Otdelenie (Βυζαντινὸ Τμῆμα).

β. VSI.O. = Vizantijskoe-Slavjanskoe Otdelenie (= Βυζαντινο-Σλαβικὸ Τμῆμα).

VV = Βυζαντινὰ Χρονικά-Vizantijskij Vremennik (Πετρούπολις-Λένινγκρατ).

1. Μοναδικὴ ἴσως ἐξαίρεση ἀποτελεῖ τὸ μικρὸ σημεῖωμα στὸ περιοδικὸ BZ 24 (1923-1924) 294. (Βλ. καὶ τὸ σημεῖωμα τοῦ Ο. Μ(erlier), Synodis Papadimitriou, «BYZANTION», 6 (1931) 968-970, καθὼς καὶ τὸ ἐκλαϊκευτικὸ ἄρθρο μου [Βλ. Κ. Παπαοὐλίδης, Συνόδης Παπαδημητρίου (1859-1921), «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 123, Αὐγούστος 1976, σ. 40-41. Πρβλ. ἐπίσης καὶ Χ. Λ(αμπρινόυ), Ἐνας ἄγνωστος ἐπιστήμονας. Ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου καὶ ἡ μεγάλη προσφορά του. Στοιχεῖα ἀπὸ μιὰ διάλεξη, Ἐφημ. «Μακεδονία» 27.3.1976]. (Πρβλ. ἐπίσης καὶ Ἀνωμόμου, Jubilej prof. S. D. Papadimitriu, «GERMES», 1913, τεύχ. 3, σ. 146-8).

2. Στὸ ἐξῆς οἱ παραπομπὲς στὸ φάκελλο αὐτὸ θὰ γίνονται μετὰ τὴ συντομογραφία: Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58.

Με βάση τὰ ἔγγραφα αὐτά, ποὺ μόνο ὀρισμένες βιογραφικὲς λεπτομέρειες μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν, καὶ ἄλλες ἔρευνές μας, ἰδίως στὴν ΕΣΣΔ¹, συντάξαμε τὸ βιογραφικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ αὐτὸ σχεδιάσμα, τοῦ ὁποῖου γνωρίζουμε βέβαια τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀτέλειες. Ἐλπίζουμε ὅμως στὸ μέλλον τὸ κείμενο αὐτὸ νὰ ἀποτελέσῃ τὴ βάση τῆς βιογραφίας καὶ τῆς βιβλιογραφίας τοῦ Συνόδη Δ. Παπαδημητρίου.

II. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Ὁ Συνόδης Δ. Παπαδημητρίου γεννήθηκε τὸ 1859² στὴ Θεσσαλονίκη³. «...Τὸ 1859...ἡ Θεσσαλονίκη, γράφει ὁ Γ. Ι. Θεοχαρίδης⁴, εἶχε τὴν ὄψη μιᾶς τουρκόπολης. Τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο, ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Κοινότης, ἦταν συγκεντρωμένη μεταξὺ τῆς Καμάρας καὶ τῆς Ἀγία-Σοφιάς καὶ γύρω στὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο. Ἀπὸ τὸ Ἱπποδρόμιο ὡς τὴν Ἀγορά καὶ πρὸς τὴ θάλασσα ἦταν οἱ Ἑβραιομαχαλάδες. Γύρω στὸ λιμάνι ἦταν ἡ συνοικία τῶν ξένων, ὁ Φραγκομαχαλάς. Στὴν ἐπάνω δὲ πόλη, ἀπ' τὴν ὁδὸ Ἀγίου Δημητρίου καὶ πάνω, ἀνέβαιναν οἱ ἀπρόσιτοι στοὺς Χριστιανοὺς τουρκομαχαλάδες». Ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἦταν γιὸς τοῦ ἱερέως Δημητρίου⁵. Δὲν ἔχουμε καμιὰ πληροφορία γιὰ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του, γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ του κατάστασις⁶ καὶ γιὰ τὸ περιβάλλον τῶν νεανικῶν του χρόνων στὴ Θεσσαλονίκη. Τελείωσε τὸ γυμνάσιο τῆς Θεσσαλονίκης⁷ τὸ 1874⁸. Γιὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1873-1874 στὴ Θεσσαλονίκη γνωρίζουμε ὅτι λειτούργησαν

1. Πολλὲς βιογραφικὲς πληροφορίες θὰ μπορούσαμε νὰ ἀντλήσουμε καὶ ἀπὸ τὸ σχετικὸ φάκελλο τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ποὺ δυστυχῶς σήμερα δὲ σώζεται, ἀφοῦ, ὅπως μᾶς πληροφόρησε στίς 14.5.1974 (Ἀριθ. Πρωτ. 12389/74) ἡ ἀρμόδια ὑπηρεσία τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὁ φάκελλος τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδη Παπαδημητρίου ἀποτεφρώθηκε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1945. [Βλ. καὶ Κεντρικὰ Κρατικὰ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς ΕΣΣΔ (Λένινγκραντ), Φ. 733].

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 17, 21 (δική μου ἀρίθμηση). 1856 κατὰ τὰ Κεντρικὰ Κρατικὰ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς ΕΣΣΔ, Φ. 740/19/11, ἔγγρ. 5.

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 1, 17, 21.

4. Βλ. τὸ συλλογικὸ ἔργο: «Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (1859-1914), Φιλολογικὸν μνημόσυνον ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (Ἰανουάριος 1914-Ἰανουάριος 1964), ὀργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν», Θεσσαλονίκη 1964, σ. 7-8 («Μακεδονικῶν, Παράρτημα, ἀρ. 3).

5. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 17, 24.

6. Βλ. τὴ μνεῖα συγγενῇ του: «Πτωχὸ παιδί ἱερέως». Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 24.

7. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 24.

8. «Ἐκ τῶν πρώτων τελειοφοίτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, ὑπῆρξεν ὁ ἐν Ὁδησσῷ εἰτα διαπρεπὴς καθηγητὴς τῇ Ἑλληνικῇ Φιλολογίᾳ Σινώδης (sic) Παπαδημητρίου...». Βλ. Ἀγγελελίδης Β. Μεταλλινόυ, Παλαιὰ Θεσσαλονίκη εἰκονογραφημένη... κατὰ τὸν 19 αἰῶνα, τόμος Β', Θεσσαλονίκη 1940, σ. 6.

γυμνάσιο και έλληνικό σχολείο με 45 μαθητές και ακόμη ότι το 1873 το γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης αναγνωρίστηκε από το Πανεπιστήμιο 'Αθηνών ως ισότιμο με τα άλλα γυμνάσια του έλευθέρου ελληνικού κράτους¹. Μεταξύ των συμμαθητών του Παπαδημητρίου ήταν ο Πέτρος Παπαγεωργίου² και ο Γεώργιος Μωραϊτόπουλος³.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1874⁴, δηλαδή σε ηλικία 15 ετών, ο Συνόδης Παπαδημητρίου γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου 'Αθηνών. 'Από ένα σημείωμα συγγενή του μαθαίνουμε ότι ο νεαρός Συνόδης, πριν γραφτή, έδωσε εξετάσεις και *κατέπληξε τους καθηγητάς με τας γνώσεις του*⁵. Δυστυχώς οι πηγές μας είναι πολύ φτωχές σε πληροφορίες σχετικά με την παραμονή του νεαρού Θεσσαλονικιού, κατά τη διάρκεια των σπουδών του, στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών. Γνωρίζουμε μόνον ότι τελείωσε τις σπουδές του σε 4 χρόνια⁶, δηλαδή το 1878 και ότι στο διάστημα αυτό διδάχτηκε:

1. Για περισσότερα βλ. Γ. Χατζηκυριακού, 'Η έν Μακεδονία εκπαιδευσis κατά τους επί της τουρκοκρατίας χρόνους, «Μακεδονικόν 'Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου 'Αθηνών», 1928, σ. 122, «Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Δεύτερον έτος του έν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, 'Εκθεσις αναγνωσθείσα» κ.λ., Θεσσαλονίκη 1874, σ. 11-17, και Στ. Ι. Παπαδοπούλου, 'Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του έλληνισμού της Μακεδονίας κατά τόν τελευταίον αιώνα της τουρκοκρατίας», Θεσσαλονίκη 1970, σ. 99-100, (Δημοσιεύματα της 'Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη, άρ. 31).

2. 'Αγγελικής Β. Μεταλλينوβ, δ.π., σ. 6. Για τόν Πέτρο Παπαγεωργίου βλ. κυρίως: Στ. Β. Ψάλτη, Λόγος έπιμνημόσυνος έκφωνηθείς έν τη αίθούση της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών τη 18η 'Ιανουαρίου 1915 επί τη Α' έπετείφ του θανάτου του άειμνήστου Π. Ν. Παπαγεωργίου, «'Αθηνά» 27 (1915) 177-189, Γρ. Ν. Βερναρδάκη, Λεξικόν έρμηνευτικόν, 'Αθήναι 1918 (Πρόλογος), Α. Ν. Λέτσα, Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, «Μακεδονικά» 1 (1940) 530-536. Μ. Τριανταφυλίδης, Δημοτικισμός και αντίδραση, 'Αθήνα 1960, σ. 58-59, Στ. Ι. Παπαδοπούλου, δ.π., σ. 50 και 98, και τέλος στο συλλογικό έργο: Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (1859-1914), δ.π., (βλ. στη σ. 32: «Βιβλιογραφία για τόν Πέτρο Παπαγεωργίου» και στις σ. 34-35: «Έργα Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου»).

3. 'Αρχείο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, έγγρ. 24. Για τόν Γεώργιο Μωραϊτόπουλο βλ. κυρίως: 'Αγγελικής Β. Μεταλλينوβ, δ.π., σ. 6 και Στ. Ι. Παπαδοπούλου, δ.π., σ. 102 και 119.

4. 'Όλες οι ήμερομηνίες πού θα αναφερθούν μέχρι τόν θάνατο του Συνόδη Παπαδημητρίου (1921) θα είναι με τó Ιουλιανό ήμερολόγιο, σύμφωνα με τις πηγές.

5. 'Αρχείο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, έγγρ. 24.

6. Τό ότι τελείωσε σε 4 χρόνια τó συμπεραίνουμε μόνο από τó «'Αποφειτήριο» του, όπου αναφέρεται ή τυπική φράση: «...τέσσαρα δέ άκαδημαϊκά έτη τοίς φιλοσοφικοίς έν αυτῷ σχολάσας μάθημασι...» ('Αρχείο IMXA, Φ. ΣΤ', 58, έγγρ. 1), μά τó «'Αποφειτήριο» του αυτό τó πήρε τó 1885. 'Από τó 1878 όμως, όπως θα δοῦμε παρακάτω, ήταν καθηγητής στη Θεσσαλονίκη. 'Αρα πρέπει νά υποθέσουμε ότι, ή δέν τελείωσε τις σπουδές του τó 1878 και εργαζόταν ως καθηγητής στη Θεσσαλονίκη χωρίς νά έχη πάρει τó πτυχίο του, ή πήρε τó πτυχίο του τó 1885, γιατί τότε μπορεί νά τó χρειάστηκε.

Ἑγκυκλοπαιδείαν καὶ Μεθοδολογίαν τῶν Φιλολογικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνθρωπολογίαν, Λογικὴν, Μεταφυσικὴν, Φυσικὸν Δίκαιον, Ἠθικὴν, Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, Γενικὴν Ἱστορίαν, Ἀρχαιολογίαν, Ἐπιγραφικὴν, Πειραματικὴν Φυσικὴν, Γεωλογίαν, Ὄρνιθολογίαν, Ζωολογίαν, Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Γραμματολογίαν, Ἑλληνικὴν Ῥυθμικὴν καὶ Μετρικὴν, Περὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δράματος καὶ Θεάτρου, Εἰσαγωγὴν καὶ Ἑρμηνείαν εἰς τὴν Ἀντιγόνην καὶ εἰς τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ τοῦ Σοφοκλέους, εἰς τὸν Πίνδαρον καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου, εἰς τοὺς Βατράχους καὶ τοὺς Ἀχαρνεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰς τὴν Αἰνεΐδα τοῦ Βιργιλίου, εἰς τὸν Λίβιον, εἰς τὸν ὑπὲρ Μίλωνος λόγον τοῦ Κικέρωνος καὶ εἰς τὸν Ἀμφιτρίωνα τοῦ Πλάτωνα¹. Τέλος, οἱ σπουδὲς τοῦ νεαροῦ Συνόδη στήν Ἀθῆνα ἔγιναν δαπάναις τοῦ τότε μητροπολίτου [Θεσσαλονίκης] Ἰωακείμ, μετέπειτα [Οἰκουμενικοῦ] Πατριάρχου².

Ὑπάρχει ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου σπούδασε ἢ ἀπλῶς παρακολούθησε μαθήματα καὶ σὲ γερμανικὸ πανεπιστήμιον³. Τὸ πτυχίον του, ποῦ ἐκδόθηκε ὅπως ἀναφέραμε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ 1885, ἔχει στὸ πίσω μέρος καὶ θεώρηση τοῦ Γερμανικοῦ Προξενείου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς μὲ ἡμερομηνία 11 Νοεμβρίου 1885⁴. Στὴν αἴτησίν της γιὰ συνταξιοδότηση ἡ Αἰμιλία, χήρα Συνόδη Παπαδημητρίου μαζὶ μὲ ἄλλα ἔγγραφα ὑπέβαλλε καὶ *Δίπλωμα Γερμανικοῦ Πανεπιστημίου*⁵. Ἡ ἴδια ὁμῶς ἀναφέρει ὅτι ὁ σύζυγός της εἶχε *Διπλώματα Ἀθηνῶν, Γερμανίας καὶ Ρωσίας*⁶, ἀλλὰ εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου δὲν εἶχε πᾶν ἑνὸς ῥωσικὸ «δίπλωμα»⁷. Στὰ *Κεντρικὰ Κρατικὰ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς ΕΣΣΔ*, Φ. 740/19/11, ἔγγρ. 5, ἀναφέρεται ὅτι τὸ 1887 πῆρε διδακτορικὸ δίπλωμα ἀπὸ τὸ Erlangen τῆς Γερμανίας καὶ τὸ 1896 τὸν τίτλον τοῦ Μαγίστρου ἀπὸ τὴν Ὁδησό.

Τὸ 1878 ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου (σὲ ἡλικία 19 ἐτῶν) μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπιστρέφει στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἐργάζεται ὡς καθηγητής⁸. Οἱ πηγές μας ὁμῶς

1. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 1.

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 24. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀργότερα διαπρεπῆ Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην Ἰωακείμ Γ' (1878-1884, 1901-1912). Ὁ Ἰωακείμ ἔγινε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1874. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἦταν μαθητὴς στὴν τελευταία τάξη τοῦ γυμνασίου. Ὁ Ἰωακείμ ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στίς 4 Ὀκτωβρίου 1878. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἦταν πρωτοδιδάσκαλος καθηγητής, μιά καὶ ἄρxisσε νὰ ἐργάζεται τὸν Σεπτέμβριον τῆς ἰδίας χρονιάς.

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, 21.

4. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 1.

5. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19.

6. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 21.

7. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἑλληνικοῦ τοῦ πτυχίου. Πρβλ. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, 22.

8. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, 20, 21, 23.

δὲν διευκρινίζουν ἂν ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἐργάστηκε ὡς καθηγητὴς στὸ γυμνάσιο ποὺ φοίτησε ἢ στὸ διδασκαλεῖο ποὺ εἶχε ἰδρυθῇ τὸ 1875 μὲ πρωτοβουλία τοῦ *Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Θεσσαλονίκης*¹. Πολλοὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι οἱ λόγοι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Συνόδη Παπαδημητρίου στὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἡ γενέτειρά του, ἐκεῖ ζοῦσαν οἱ οἰκεῖοι του, ἀλλὰ κυρίως ἐκεῖ ἦταν, ὅπως ἀναφέραμε, καὶ ὁ μεγάλος ἀργότερα 'Ἰωακείμ Γ', μὲ τὶς φροντίδες καὶ τὰ χρήματα τοῦ ὁποίου σπούδασε ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου. Στὴ Θεσσαλονίκη ὁ πρωτοδιόριστος καθηγητὴς θὰ παραμείνῃ ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους τοῦ 1878 (1 Σεπτεμβρίου)² μέχρι τέλους Αὐγούστου τοῦ 1881³.

Ἀπὸ τὸ 1881 καὶ ὕστερα συναντοῦμε τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου μακριὰ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ δρόμος τῆς ξενιτιάς θὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Καμιὰ πληροφορία δὲν ἔχουμε γιὰ τὰ αἷτια τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέρη του πατρίδα. Στὸ θέμα αὐτὸ μόνο ὑποθέσεις θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε. Ἴσως νὰ ἔφυγε γιὰ νὰ εἶναι κοντὰ στὸν προστάτη του, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ 'Ἰωακείμ Γ'. Ἔτσι ἀπὸ τὴν 1 Σεπτεμβρίου⁴ τοῦ 1881⁵ συναντοῦμε τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου καθηγητὴ στὴν Ἑμπορικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης⁶. Στὴ θέση αὐτὴ θὰ παραμείνῃ ὡς τὶς 31 Αὐ-

1. Γιὰ περισσότερα σχετικὰ μὲ τὸ διδασκαλεῖο Θεσσαλονίκης. βλ. Κανονισμὸς τοῦ ἐν Θεσσαλονικίᾳ Διδασκαλείου, Ἀθῆναι 1877, Ἀγγελικῆς Β. Μεταλλινού, Παλαιὰ Θεσσαλονίκη εἰκονογραφημένη, σ. 17-19 καὶ 22-23, Τῆς Ἰδίας, Ἡ Θεσσαλονίκη ἐπὶ τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 19 αἰῶνα, σ. 17-19 καὶ 22-23 (Σημ. Πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο κείμενο τῆς Α. Β. Μεταλλινού. Ἡ ὅλη τοῦ πρώτου ἐργου ξανατυπώθηκε καὶ στὸ δεύτερο), καὶ Σ τ. Ἰ. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σ. 101-102.

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20.

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, 20, 21, 23.

4. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20.

5. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, 20, 21, 23.

6. Ἡ Ἑμπορικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἢ «Ἑλληνικὴ Ἑμπορικὴ Σχολὴ» ἢ «Ἑλληνημπορικὴ Σχολὴ» ἰδρύθηκε τὸ 1831. Μεταξὺ τῶν πρώτων διευθυντῶν της συγκαταλέγεται καὶ ὁ λόγιος ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς ὁ Ἱμβριος καὶ ἀργότερα ὁ ἀρχιμανδρίτης Εὐστάθιος Βουλισμάς, γνωστὸς περισσότερο ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας (1884-1895). Τὸ 1870 ἡ Σχολὴ εἶχε 12 καθηγητὲς, 60 μαθητὲς καὶ βιβλιοθήκη μὲ 1.132 τόμους ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 160 «χειρόγραφοι». Γιὰ περισσότερα βλ. Πίνακες στατιστικοὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατὰ τὰ προάστεια σχολείων τῶν Ὁρθοδόξων, Καταρτισθέντες φροντίδι καὶ ἐπιστάσι τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Ἐκδίδονται φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ...Κ. Σταυράκη τοῦ Ἀριστάρχου, Κωνσταντινούπολις (Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου) 1870, σ. 14-15, Ξ. Μοργέ, Ἡ ἐν Χάλκῃ ἑλληνημπορικὴ σχολή, Κωνσταντινούπολις 1875, Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, τ. Α', Ἀθῆναι 1936, σ. 50-52, Τὸ ἴδιον, Ἑλληνισμὸς τῆς διασποράς, Τουρκία, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα» (τόμος ΕΛΛΑΣ), 10 (1934) 748, Μ. Κ. Παράνικα, Σχεδιάγραμμα περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐθνικῇ καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (19^{ου}) ἑκατονταετηρίδος, Κωνσταντι-

γούστου¹ τοῦ 1885². Ἄν τελικὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἔμεινε ὡς τὸ 1885, τότε εἶναι δυνατό νὰ δεχθοῦμε ὅτι πῆγε στὴ Γερμανία μέχρι τὸ 1887. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ ὅτι τὸ πτυχίο του, ὅπως ἀναφέραμε, ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν τὸ 1885.

Μετὰ τὴν παραμονὴ στὴν Κωνσταντινούπολη συναντοῦμε τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου γυμνασιάρχη στὸ γυμνάσιο τῆς Στενιμάχου³ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1886-1887⁴. Οἱ πηγές μας δὲν δίνουν καμία πληροφορία τόσο γιὰ τὴν προσφορά του στὸ χῶρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς λόγους τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὶς δύο τελευταῖες θέσεις. Τὸ 1887 πῆρε τὸ διδακτορικό του δίπλωμα ἀπὸ τὸ Erlangen⁵.

Ἀπὸ τὸ 1888 ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου θὰ ζήσει στὴν Ὁδησσό. Ἐκεῖ θὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Παιδεία καὶ τὴν Ἐπιστήμη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ γίνῃ κυρίως γνωστὸς μὲ τὰ δημοσιεύματά του στὸν διεθνὴ ἐπιστημονικὸ κόσμο. Εἶναι ἄγνωστοι οἱ λόγοι τῆς ἐγκαταστάσεώς του στὴν Ὁδησσό. Τί τὸν ὁδήγησε νὰ φύγῃ τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴν ιδιαίτερή του πατρίδα; Οἱ πηγές μας, τόσο φτωχές, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, δὲν κάνουν καμιὰ νύξη γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἴσως νὰ τὸν ὁδήγησε στὴ μακρινὴ ξενιτιά ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Ἰωακείμ Γ' ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο. Ἄν λάβουμε μάλιστα ὑπ' ὄψη μας καὶ τὶς ἀγαθές σχέσεις τοῦ τελευταίου μὲ τὸν κόσμον τῆς Ρωσίας, ἡ ὑπόθεσή μας στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀναφέρεται στὴν πιθανότητα νὰ πῆγε στὴν Ὁδησσὸ ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ὕστερα ἀπὸ παρότρυνση τοῦ Ἰωακείμ Γ'.

Τὸ 1888, λοιπόν, βρίσκουμε τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου καθηγητὴ καὶ διευθυντὴ στὴν Ἐμπορικὴ Σχολὴ Ἀρρένων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Ὁδησσοῦ⁶ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια χρονιά τὸν συναντοῦμε στὴ διεθνεῖς βιβλιογρα-

νούπολις 1867, σ. 33-34. G. Chassiotis, L'Instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople jusqu'à nos jours, Paris 1881, σ. 433-435, K. Baedeker, Konstantinopel, Balkanstaaten, Kleinasien, Archipel, Cypern, Leipzig 1914, σ. 237. Τὸ κτήριο τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς σώζεται ἀκόμη καὶ σήμερα καὶ εἶναι ἡ «Ναυτικὴ Σχολή» τῆς Τουρκίας.

1. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγρ. 20.

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ', 58, ἔγρ. 19, 23.

3. Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς Στενιμάχου ἰδρύθηκε τὸ 1843. Τὸ σχολικὸ ἔτος 1872-1873 λειτούργησαν 6 σχολεῖα μὲ 11 δασκάλους καὶ 816 μαθητές. Ἡ Στενιμάχος ἦταν πόλη πού κατοικοῦνταν (κατὰ τὸν Κ. Μ. Ἀποστολίδη) ἀποκλειστικά ἀπὸ Ἕλληνες. Γιὰ περισσότερα βλ. Κ. Μ. Ἀποστολίδη, Ἡ Στενιμάχος, ἥτοι συνοπτικὴ τῆς πόλεως Στενιμάχου ἱστορία ἀπὸ τῶν παλαιῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Ἀθῆναι 1929 (βλ. γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς σ. 42-46), Τοῦ Ἰδίου, Στενιμάχος, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα», 22 (1933) 356-357, Τοῦ Ἰδίου, Ἑλληνισμὸς τῆς διασποράς, Βουλγαρία, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα» (τόμος ΕΛΛΑΣ), 10 (1934) 732-735.

4. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγρ. 23.

5. Βλ. Κεντρικὰ Κρατικὰ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς ΕΣΣΔ, Φ. 740/19/11, ἔγρ. 5.

6. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγρ. 19, 20, 21. Ἡ Ἐμπορικὴ Σχολὴ Ἀρένων τῆς Ἑλλη-

φία με συμβολή στην κλασσική φιλολογία με κριτικά σχόλια στὸν Εὐριπίδη¹. Σὲ κατάλογο συνδρομητῶν ἑλληνικοῦ βιβλίου ποὺ ἐκδόθηκε στὴν Ὁδησσὸ τὸ 1889 βρίσκουμε τὴ φράση: ...*Ἐν Ὁδησσῷ... Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἑλλην. Σχολῆς Σ. Παπαδημητρίου*².

Ἐξ ἄλλου, τὴν ἴδια χρονιά, σὲ ἡλικία 30 ἐτῶν, παντρεύτηκε τὴ θυγατέρα τοῦ Ἀνδρέα Σπαθάρη, Αἰμιλία Σπαθάρη³, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησαν ἀπογόνους. Ἡ Αἰμιλία Σπαθάρη προερχόταν ἀπὸ ἐγκριτὴ οἰκογένεια τῆς ἑλληνικῆς διασποράς⁴, ἡ ὁποία τῆς ἔδωσε κατάλληλη μόρφωση μιὰ καὶ ἀργότερα, ὅπως

νικῆς Κοινότητος στὴν Ὁδησσὸ, ἡ γνωστὴ ὡς «Ἑλληνεμπορικὴ Σχολή» ἢ «Ἑλληνικὴ Σχολή», ἰδρύθηκε τὸ 1817 καὶ εἶχε σκοπὸ τὴν ἐμπορικὴ κυρίως ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παροικίας, μιὰ καὶ ἡ Ὁδησσὸς ἦταν τὸ ἐμπορικὸ κέντρο καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μαύρης Θάλασσας. Μὲ τὴν πάροδο ὁμοῦ τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὸν ὑλικὸ πλοῦτο ποὺ ὑπῆρχε στὴν Ἑλληνικὴ Παροικία δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ κληθοῦν ἱκανοὶ καθηγητές, ὥστε ἡ Ἑμπορικὴ Σχολὴ τῆς Ὁδησσοῦ ὄχι μόνον νὰ μὴν ὑστερῇ καθόλου ἀπὸ τὰ ἄλλα ὀνομαστά ἐκπαιδευτήρια τῆς ἑλληνικῆς διασποράς, ἀλλὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ ὡς ἡ μοναδικὴ «Ἑλληνικὴ Σχολή» Ἀρρένων τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τὸ 1833 ὡς τὸ 1867 φοίτησαν στὴν Σχολὴ 2.148 μαθητές, ἀπὸ τοὺς ὁποίους: 1.208 Ἑλληνες, 676 Ρῶσοι, 105 Βούλγαροι, 68 Πολωνοί, 3 Μολδαβοί, 19 Ἰταλοί, 15 Γάλλοι, 38 Γερμανοί, 2 Ἰσπανοί, 5 Ἀγγλοί, 7 Ἀρμένιοι καὶ 1 Ἰουδαῖος. Πρβλ. Πρῶτη Πεντηκονταετηρίς τῆς ἐν Ὁδησσῷ Ἑλληνεμπορικῆς Σχολῆς (1817-1867), Ὁδησσὸς 1871, σ. 93. Ἐξἄλλου ἡ Σχολὴ εἶχε καὶ δικό της τυπογραφεῖο. Εἶναι γνωστὸ ὅτι πρὶν ἀπ' τὸν Συνὸν Παπαδημητρίου διδάξαν στὴν Ἑμπορικὴ Σχολὴ τῆς Ὁδησσοῦ, γιὰ νὰ ἀναφέρουμε λίγα μόνον ὀνόματα, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος (1817-1820), ὁ Γεώργιος Λασσάνης (1818-1820), ὁ Ἰωάννης Παλαμῆς (1821-1823), ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος (1817-καὶ 1827-1830) καὶ πολλοὶ ἄλλοι. [Πρβλ. καὶ G. Chassiotis, ὁ.π., σ. 90-91, Μ. Κ. Παράνικα, ὁ.π., σ. 182]. Ἡ Σχολὴ λειτούργησε «μέχρι τοῦ [α'] Παγκοσμίου Πολέμου» (Π. Ν. Παπᾶ, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς διασποράς, Ρωσία, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ» (τόμος ΕΛΛΑΣ), 10 (1934) 745). Γιὰ προηγούμενα σχολεῖα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ὁδησσοῦ καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τῆς Ἑλληνικῆς Παροικίας βλ. κυρίως «Odessa 1794-1894», τευχὸς δεύτερο, Ὁδησσὸς 1895, σ. 621-633 καὶ G. L. Arš, Èteristiskoe dvizhenie v Rossii, Μόσχα, ἐκδ. Akademija Nauk SSSR, Institut Slavjanovedenija i Balkanistiki-«Nauka», 1970, σ. 149, Τοῦ Ἰδίου, Греçeskaja émigraciia v Rossiju v konce XVII-naçale XIX v., «Sovetskaja Ètnografija», 1969, τευχ. 3, σ. 94. Πρβλ. καὶ Κούλας Ξυράδακ, Ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Παρθεναγωγεῖα καὶ δασκάλες ὑποδοῦλον Ἑλληνισμοῦ, τόμος Β', Ἀθῆνα 1973, σ. 101-116.

1. Πρβλ. Kritische Beiträge zu den Scholien des Euripides, Κωνσταντινούπολις 1888, Βλ. καὶ Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 23.

2. Μ. Η. Μαλάναδρακ, Ἡ Πάτμος, ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μετὰ προσθηκῶν καὶ σημειώσεων, Ἐν Ὁδησσῷ 1889, σ. 45 (:Κατάλογος συνδρομητῶν). Πρβλ. καὶ Ἐμ. μ. Γ. Καραμπελῆ, Ἀναμνήσεις Διπλωμάτου, Ἀθῆναι 1941, σ. 34, Τοῦ Ἰδίου, Τί ὀφείλει ἡ Ρωσία εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀθῆναι 1947, σ. 19.

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 24.

4. Ὁ Ἀνδρέας Σπαθάρης ὑπῆρξε καθηγητὴς στὴν «Ἑλληνεμπορικὴ» Σχολὴ τῆς Χάλκης, στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ στὸ Ἑλληνικὸ Λύκειο τοῦ Χριστοδούλου Καλω-

θά δοῦμε παρακάτω, ἐργάστηκε ὡς καθηγήτρια μουσικῆς. Στὴ θέσι τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἑμπορικῆς Σχολῆς Ἀρρένων τῆς Ὁδησοῦ ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου θά παραμείνῃ ὡς τὸ 1905¹. Ἀπὸ τὸ 1878 λοιπὸν μέχρι τὸ 1905, δηλαδὴ 27 ὁλόκληρα χρόνια, ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἦταν στὴν ὑπηρεσία τῶν ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς διασποράς (βλ. εἰκ. 1). Ἔτσι, βοήθησε τὰ σκλαβωμένα καὶ τὰ ἀπόδημα ἐλληνόπουλα τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Στενιμάχου καὶ τῆς Ὁδησοῦ ὁ Θεσσαλονικὸς αὐτὸς φιλόλογος καὶ προσέφερε πολλὰ στὴν ἐθνικὴ ἐκπαίδευσιν μὲ τὴν ὁποία ὁ ἐλληνισμὸς κατόρθωσε νὰ διατηρηθῇ στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καὶ τῆς τυραννίας.

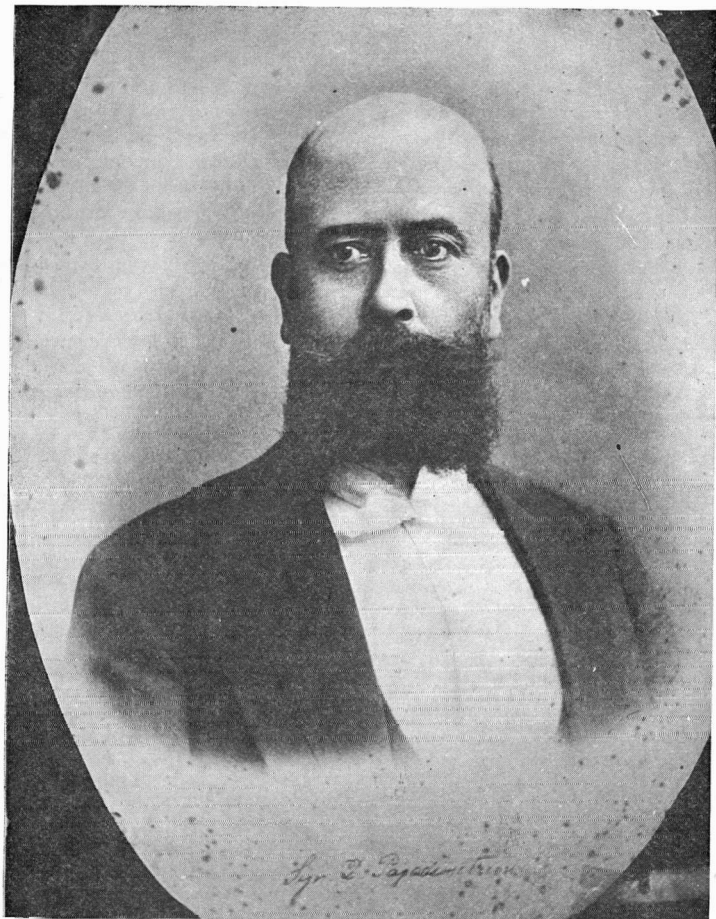
Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1890 ἀνοίχτηκαν νέοι ὀρίζοντες γιὰ τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου. Οἱ μελέτες του (στὶς ὁποῖες θά ἀναφερθοῦμε παρακάτω) καὶ οἱ ἐρευνές του τὸν κάμουν γνωστὸ σὲ εὐρύτερους κύκλους. Ἡ Ὁδησοῦς μὲ τὸ Πανεπιστήμιό της δέχεται τὸν Θεσσαλονικὸ ἀπόδημο μεταξὺ τῶν ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων της. Ἔτσι τὸ 1890 ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἐξελέγη: *Ὑφηγητὴς τῆς Κλασσικῆς, Μέσης καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας*².

ταίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Πρβλ. Πίνακες στατιστικοὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατὰ τὰ προάστεια σχολείων τῶν Ὁρθόδοξων, καταρτισθέντες φροντίδι καὶ ἐπιστασίᾳ τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, δ.π., σ. 14, 10 καὶ 58). Ἀπὸ σημείωμα τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδη Παπαδημητρίου (Πρβλ. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19) πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ πατέρας της ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ Ἰωάννου Γρυπάρη, ἀργότερα Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων. Τέλος ἀπὸ σημείωμα τῆς Λουκίας Σπαθάρη (ἀνεψιάς τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδη Παπαδημητρίου) πληροφοροῦμαστε ὅτι ἡ θυγατέρα τοῦ Ἀνδρέα Σπαθάρη Αἰμιλία γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1863, ἦταν μουσικός, ποιήτρια καὶ λογοτέχνης. Πέθανε στὴν Ἀθήνα τὸ 1953.

Ἡ Αἰμιλία χήρα Συνόδη Παπαδημητρίου εἶναι μία ἀγνωστὴ λογία τοῦ αἵωνα μας. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Γ. Μαμέλη, Ἐπίτιμο Γενικὸ Ἐπιθεωρητὴ Μέσης Ἐκπαίδευσως, γιὰ τὴ βοήθειά του. Ὁ κ. Μαμέλης εἶχε τὴν εὐγενῆ καλοσύνη νὰ μοῦ παραχωρήσῃ διάφορα σημειώματα τῆς Λουκίας Σπαθάρη, ἀνεψιάς, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδη Παπαδημητρίου, γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται νὰ γράψω στὸ μέλλον.

1. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20.

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19. Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ ἔγγρ. 21 τοῦ ἴδιου φακέλλου, ἀναφέρει μόνον: «τῆς Μέσης καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας». Τὸ «Νεορωτικὸ» Πανεπιστήμιον τῆς Ὁδησοῦ ἰδρύθηκε τὸ 1864. (Βλ. Rossija v konce XIX veka; Pod obščuju red. V. I. Kovalevskago, St. Peterburg 1900, σ. 481). Ἐνῶ στὸ ἔργο: *The World of Learning 1971-1972*, v. two, Λονδίνο (Europa Publications Ltd) 1972, σ. 1323, ἀναφέρεται ὅτι ἰδρύθηκε τὸ 1865. Μᾶλλον λοιπὸν ἰδρύθηκε τὸ 1864 καὶ λειτούργησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1865. Ἐξάλλου, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁδησοῦ εἶχε, τὸ 1897, τέσσερις Σχολές: 1. Τὴν ἱστορικο-φιλολογικὴν, 2. Τὴν Φυσικο-Μαθηματικὴν καὶ 3. τὴν Νομικὴν καὶ 4. τὴν Ἱατρικὴν, «Vsja Rossija, Russkaja kniga promyslennosti trgovli, sel'skago hozjajstva i administracii», t. II, Sankt-Peterburg, Izd. A. S. Suborina, 1897, στ. 2443, καὶ «Rossija v konce XIX veka», σ. 481.

Εικ. 1. 'Ο Συνόδης Παπαδημητρίου. Φωτογραφία από την 'Οδησσό

('Αρχείο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58)

Ἀπὸ τὸ βιβλίον ἐπισκεπτῶν τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἀγίου Ὅρους πληροφοροῦμαστε ὅτι ἐπισκέφθηκε τὴ Μονή, γιὰ δευτέρη φορά, τὸ 1896 καὶ ὑπόγραψε: *Συνόδης Παπαδημητρίου, ὑφηγητῆς τοῦ ἐν Ὁδησσῷ Αὐτοκρατορικοῦ Νεορωσσικοῦ Πανεπιστημίου*¹ (βλ. εἰκ. 2). Ἀργότερα, τὸ 1900, στὴν Ὁδησσὸ ἐξελέγη ἑκτακτος καθηγητής². Τὸ 1909 ὁ Σύνοδος Παπαδημητρίου ἐξελέγη *τακτικὸς καθηγητῆς στὴν ἐδρα τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας, τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Νεορωσσικοῦ Πανεπιστημίου (Ὁδησσοῦ)*³ (βλ. εἰκ.3). Στὴ θέση αὐτὴ ἔμεινε ὡς τὸ 1919. Συνολικὰ δηλ. ὑπηρετήσε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁδησσοῦ 29 χρόνια ἀπὸ τὰ ὁποῖα δέκα (1890-1900) ὡς ὑφηγητής, ἑννέα (1900-1909) ὡς ἑκτακτος καθηγητής καὶ δέκα (1909-1919) ὡς τακτικὸς καθηγητής. Παρακάτω θὰ παρουσιασθῇ ἡ πρώτη προσπάθεια βιβλιογραφικοῦ καταλόγου τῶν ἔργων τοῦ Συνόδη Παπαδημητρίου. Ἀς ἀναφέρουμε ἔδῳ ὅτι ἔγινε γνωστός περισσότερο ἀπὸ τὶς μελέτες του γιὰ τὸν Θεόδωρο Πρόδρομον καὶ ὅτι ὑποστήριζε πῶς ὑπῆρξαν δύο Θεόδωροι Πρόδρομοι στὸ Βυζάντιο. (Ἀργότερα, τὸ 1905, ἐξέτασε τὴν ὑπαρξὴ πέντε Προδρόμων στὸ Βυζάντιο)⁴ (βλ. εἰκ. 4). Στὸ μεταξὺ ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γεώργιος Χατζηδάκις διαφώνησε μὲ τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου καὶ ὑποστήριξε ὅτι στὸ Βυζάντιο ὑπῆρξαν τρεῖς Πρόδρομοι⁵. Στὴν φιλολογικὴ αὐτὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὸν Παπαδημητρίου (Ὁδησσός) καὶ στὸν Χατζηδάκι (Ἀθήνα) παρουσιάστηκε καὶ ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, ὑφηγητῆς στὰ ἴδια χρόνια στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πετρούπολεως, πού ὑποστήριξε ὅτι ὑπάρχει: *Εἷς καὶ μόνος Θεόδωρος Πρόδρομος*⁶. Ἀπὸ τὰ *Κεντρικὰ Κρατικὰ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς ΕΣΣΔ*, πληροφοροῦμαστε ὅτι στὴ Ρωσία

1. Πολλὰς χάριτας ὀφείλω τῇ ἱερᾷ καὶ Σεβασμῇ ταύτῃ Μονῇ διὰ τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν καὶ περιποίησιν ἧς ἔτυχον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν μου ταύτην ἐπίσκεψιν. Τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1896. *Συνόδης Παπαδημητρίου, ὑφηγητῆς τοῦ ἐν Ὁδησσῷ Αὐτοκρατορικοῦ Νεορωσσικοῦ Πανεπιστημίου*.

Τὸ φωτοαντίγραφο τῆς παραπάνω φράσεως ἀπὸ τὸ βιβλίον ἐπισκεπτῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἀγίου Ὅρους τὸ ὀφείλω στὸν καθηγητὴ κ. Ἀντώνιο-Αἰμίλιο Ν. Ταχιάο, τὸν ὁποῖο καὶ ἀπὸ τῆς θέσης αὐτῆς εὐχαριστῶ.

2. Στὶς ἐπιστημονικὰς εἰδήσεις τοῦ περιοδικοῦ VV ἀναφέρεται ὅτι τὴν 1 Ἰανουαρίου 1900 ἰδρύθηκε στὸ Νεορωσσικὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁδησσοῦ ἐδρα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ ὑφηγητῆς S. D. Papadimitrii ὀρίστηκε ἑκτακτος καθηγητῆς στὴν ἐδρα αὐτῇ. [Πρβλ. VV 7 (1900) 614].

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 8.

4. Βλ. S. D. Papadimitrii, Feodor Prodrom' Istoriko-literaturnoe izsledovanie, Odessa («Ekonomičeskaja tipografija») 1905, σ. XXVI+452. Περισσότερα βλ. στὸ ἔργο ἀριθ. 21 τοῦ Σ. Παπαδημητρίου.

5. Βλ. Γ. Ν. Χατζηδάκι, Περὶ τῶν Προδρόμων Θεοδώρου καὶ Ἰλαρίωνος, VV 4 (1897) 100-127.

6. Βλ. A. Papadopoulos-Kerameus, Εἷς καὶ μόνος Θεόδωρος, LIFONU III, VO IV, 1889, 385-402.

МИНИСТЕРСТВО
НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ.

Ректоръ

ИМПЕРАТОРСКАГО
Новороссійскаго Университета.

4 февраля 1909 г.
№ 1122
Одесса.

Господину Ординарному Профессору
С.Д.Палатимитріу.-

ВЫСОЧАЙШИМЪ приказомъ по граждан-
скому вѣдомству отъ 23 января сего года,
за № 4, Вы назначены ординарнымъ профес-
соромъ ИМПЕРАТОРСКАГО Новороссійскаго
университета по кафедрѣ классической
Филологіи.

Объ изложенномъ въ предложеніи г.
Попечителя Одесскаго Учебнаго Округа отъ
29 того же января, за № 2988, имѣю честь
увѣдомить Васъ, Милостивый Государь.-

РЕКТОРЪ

За Секретаря Совѣта

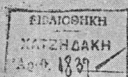
Εἰκ. 3. Ἐγγράφου τοῦ πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁδησσοῦ στὸν
Σ. Δ. Παπαδημητρίον, σχετικὸ μὲ τὸν διορισμὸ τοῦ τελευταίου ὡς τακτικοῦ
καθηγητοῦ στὴν ἔδρα τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας

(Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58)

С. Д. ПАПАДИΜΙΤΡΙУ.

ΘΕΟΔΟΡЪ ПРОДРОМЪ

ИСТОРИКО-ЛИТЕРАТУРНОЕ ИЗСЛѢДОВАНИЕ.

Β.β.β. Ε.β.

1835832.

ОДЕССА.

«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ» ТИПОГРАФИЯ, УЛ. ШТЕКОУРСКОГО, № 43.

1905

Είκ. 4. Ἡ προμετωπίδα τοῦ ἔργου τοῦ Σ. Δ. Παπαδημητρίου
Feodor Prodrom' Istoriko-literaturnoe Izsledovanie, Ὁδησός 1905

πήρε τὸ τίτλο τοῦ Μαγίστρου, ὅπως ἀναφέραμε, τὸ 1896 καὶ τὸν τίτλο τοῦ Διδάκτορος τὸ 1906 (Φ. 740/19/11, ἔγγρ. 5).

Πολλὰ διεθνῆ καὶ ἔγκριτα ἐπιστημονικά περιοδικὰ ὅπως τὰ «Βυζαντινὰ Χρονικά»-«Vizantijskij Vremennik»¹, τὸ «Byzantinische Zeitschrift», ἡ Ἑπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁδησσοῦ², ἡ ἑλληνικὴ ἐφημερίδα τῆς Τεργέστης «Νέα Ἡμέρα» κ.ἄ. φιλοξένησαν ἄρθρα ἢ ἀναφέρθηκαν στὴν ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα τοῦ Συνόδου Παπαδημητρίου.

Ἀπὸ σχετικὴ ἀλληλογραφία τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Otto Holtzes Nachfolger τῆς Λειψίας πληροφοροῦμαστε τὴν ἐκδοσὴ ἑλληνορωσικοῦ καὶ ρωσοελληνικοῦ λεξικοῦ ἀπὸ τοὺς Σ. Παπαδημητρίου καὶ Α. Ν. Derewitski³ καὶ τὴν ἀκριβῆ διευθύνσιν στὴν Ὁδησσὸ τοῦ Συνόδου Παπαδημητρίου⁴.

Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ ἓνα ἄρθρο του μαθαίνουμε ὅτι πῆγε ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸ στὴ Βενετία δυὸ φορές (πρὶν ἀπὸ τὸ 1903) γιὰ ἔρευνες στὰ ἀρχεῖα τῆς⁵, καὶ ἀκόμη ὅτι τὸ 1907 βρισκόταν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Σεραγίου, στὴν Κωνσταντινούπολη, μαζί μὲ τὸν F. I. Uspenskij⁶.

Ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἐργάστηκε μὲ τὰ ἐπιστημονικά ἐφόδια τῆς ἐποχῆς του. Αὐτὸ βέβαια μᾶς ὑποχρεώνει νὰ μὴ τὸν κρίνουμε σήμερα μὲ τὰ δικά μας μέτρα, δηλ. μὲ τὴ σημερινὴ ἐξέλιξι τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ τὴν πρόοδο τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων.

Ὁ Ἑλληνας καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁδησσοῦ εἶναι παράδειγμα τῆς ἐπιστημονικῆς εὐθύνης. Σὲ δύο ἄρθρα του στὰ 1898 καὶ 1899 ὑποστήριξε ὅτι ἓνας κώδικας τῆς Βενετίας (ὁ Μαρκιανὸς XI, 22) εἶχε ποιήματα τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου⁷. Ὅταν ὑποστήριξε αὐτὸ εἶχε ἐργαστῇ στὴν Ὁδησσὸ μὲ φωτογραφίες τοῦ κώδικα ποὺ φρόντισε νὰ ἀποκτήσῃ ἀπὸ τὴ Βενετία. Ἀργότερα ὅμως, τὸ 1903, καὶ μετὰ ἀπὸ δυὸ ταξίδια του στὴ Βενετία, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, ἀφοῦ μελέτησε τὸν κώδικα αὐτόν, ἀναθεώρησε τὰ ὅσα εἶχε ὑποστηρίξει, ἀναγνώρισε τὰ προηγούμενα λάθη του καὶ δέχθηκε

1. Βλ. VV 6 (1890). Priloženie, σ. 20.

2. LIFONU, VO καὶ VSI. O.

3. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 2, 7, 9 καὶ 12. Βλ. καὶ Α. D. Derewickij - S. P. apadimitriu, Karmannyj Slovar' novogrečeskogo i russkogo jazyka. Cast' pervaja: russkogrečeskaja, Λειψία (ἐκδ. Otto Holtzes Nachfolger), 1905, σχ. 12ο, σ. XXII-428. Ὁ Α. Derewickij (Aleksandr N. Derewickij) ἦταν τὸ 1897 κοσμήτωρ τῆς Ἱστορικο-Φιλολογικῆς Σχολῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁδησσοῦ βλ. Vsja Rossija, ὅπ., στ. 2442.

4. Τὸ 1913 κατοικοῦσε στὴν Rue Grande Fontaine, 5me Station. Βλ. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 12.

5. Βλ. τὸ ἄρθρο του: Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ Κώδικος XI, 22, VV 10 (1903) 102.

6. Βλ. F. Uspenskij, Konstantinopol'skij Serai'skij kodeks Voš'miknižija, «Izvestija Russkogo Arheologičeskogo Instituta v Konstantinopole», 12 (1907) 230-251.

7. Βλ. τὰ ἄρθρα του: «Οἱ Πρόδρομοι», VV 5 (1898) 91-130, καὶ β) Feodora Ptochoprodroma Manganskija stihotvorenija, LIFONU VII, VO IV (1899), 1-48.

ὅτι ὁ Μαρκιανὸς κώδικας XI, 22 δὲν εἶχε οὔτε ἓνα ποίημα τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου¹.

"Ἄς ἀναφέρουμε ἀκόμη ὅτι κι ἂν κρίνουμε τὸν Συνόδη Παπαδημητρίου μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς Ἐπιστήμης τότε εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν κατατάξουμε καὶ μεταξὺ τῶν Σλαβολόγων-Ἱστορικῶν.

Τέλος, παρατηροῦμε πὼς τὰ πρῶτα δημοσιεύματά του ἀναφέρονται στὴν κλασσικὴ γραμματεία, ὕστερα ὁμοῦς στὴν Ὁδησοῦ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ βυζαντινὰ καὶ ἐγίνε περισσότερο γνωστὸς ὡς βυζαντινολόγος. Καὶ μία τελευταία παρατήρηση: Ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου δὲν φαίνεται νὰ εἶχε τὰ προβλήματα τοῦ Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως. Ὁ Παπαδημητρίου ἐξῆσε στὸ πανεπιστημιακὸ περιβάλλον τῆς Ὁδησοῦ, ἔμαθε τὰ ρωσικά, ἐγκλιματίσθηκε στὴν κοινωνία τῶν γραμμάτων τῆς φιλοξενίας πόλης καὶ δὲν ἔμεινε ἀποξενωμένος κάπως, ὅπως ὁ Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς στὴν Πετρούπολη.

Ὁ Ἑλληνας καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁδησοῦ ἐπειδὴ ἔγραψε τὰ περισσότερα ἔργα του στὰ ρωσικά ἐγίνε ἐλάχιστα γνωστὸς στὴν πατρίδα του! "Ἄς ἀναφέρουμε ἐδῶ γιὰ παράδειγμα τὰ παρακάτω: Ὁ Γ. Χαριτάκης σὲ σχετικὸ μὲ τὸν «Σπανέα» ἄρθρο του² γράφει ὅτι ὁ Παπαδημητρίου εἶχε ἄλλη γνώμη ἀπὸ τὸν John Schmitt γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα τοῦ ποιήματος. Αὐτὸ ὁμοῦς τὸ ἔμαθε ὁ Χαριτάκης ἀπὸ γερμανικὴ βιβλιοκρισία, καὶ γράφει σχετικὰ: *Ἐβασίσθην ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Byz. Zft. τ. 11 (1902) σ. 197-8 δημοσιευθείσης βιβλιοκρισίας ὑπὸ E. Kurtz*³.

Γιὰ τὴν προσφορά του στὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου τιμήθηκε τὸ 1907 ἀπὸ τὴν Πατρίδα του μὲ τὸν Ἀργυρὸ Σταυρὸ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος. Στὸ σχετικὸ μάλιστα δίπλωμα ἀναφέρεται ὅτι παρασημοφορήθηκε ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου: *διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ὑπηρεσίας αὐτοῦ*⁴. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ρωσία τίμησε τὸν Θεσσαλονικιὸ λόγιο, Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁδησοῦ, Συνόδη Παπαδημητρίου, μὲ πολλὰ διακρίσεις: Ἔτσι, τὸ 1907 ἐγίνε Ἱπότης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τῆς Ἀγίας Ἄννας (τρίτης τάξεως)⁵, τὸ 1910 Ἱπότης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ (δευτέρας τάξεως)⁶, τὸ 1913 Ἱπότης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τῆς Ἀγίας Ἄννας (δευτέρας τάξεως)⁷, τὸ 1913 πάλι τοῦ ἀπονεμήθηκε

1. Βλ. τὸ ἄρθρο του: Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανὸς κώδικος XI, 22, VV 10 (1903) 102.

2. Γ. Χαριτάκης, Ὁ Σπανέας τοῦ Βατικανοῦ Παλατινοῦ Κώδικος 367, «Νέος Ἑλληνομνήμων», 14 (1917) 353-380.

3. Βλ. δ.π., σ. 354.

4. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 3. Πρβλ. καὶ ἔγγρ. 4 καὶ 6.

5. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 5.

6. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 10 καὶ 11.

7. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 13 καὶ 15.

όρειχάλκινο μετάλλιο αναμνηστικό των 300 ετών της βασιλείας του Οίκου των Ρωμανώφ¹, το 1915 έγινε Ίππότης του Αυτοκρατορικού Τάγματος του 'Αγίου Βλαδιμήρου (τετάρτης τάξεως)². Τέλος, σὲ ἀκαθόριστη γιὰ μᾶς χρονολογία (ἴσως μεταξύ 1907 καὶ 1910) έγινε *σύμβουλος τοῦ* [Ρωσικοῦ] *Κράτους*³.

Ἀπὸ τὸ 1917 καὶ ὕστερα ἡ Ὀδησσὸς έγινε θέατρο σφοδρῶν συγκρούσεων ἐξ αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως των Μπολσεβίκων, οἱ ὅποιοι τελικὰ κατέλαβαν τὴν πόλη τὸ 1920⁴. Ὁ Συνόδης καὶ ἡ Αἰμιλία Παπαδημητρίου ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸς γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, *τῇ προστασίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ*⁵, ὅταν τὸ ἑλληνικὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα ἀποχώρησε ἀπὸ τὴ Μεσημβρινὴ Ρωσία τὸ 1919⁶. Δὲν γνωρίζουμε λεπτομέρειες γιὰ τὴν παραμονὴ τοῦ ζεύγους Παπαδημητρίου στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὴν περίοδο τῆς προσφυγιάς. Γνωρίζουμε μόνον ὅτι ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς στὴ Μέση Ἑκπαίδευση ἀπὸ τὶς 23 Ἰουλίου 1920 μέχρι τὶς 15 Μαρτίου 1921, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε τὴν πόλη στὴν ὁποία ὑπηρετήσε⁷. Μᾶλλον ὑπηρετήσε στὴν Κωνσταντινούπολη⁸. Επίσης, ἀπὸ πιστοποιητικὸ τῆς Νομαρχίας Θεσσαλονίκης (Ἀριθ. Πρωτ. 1871/13 Φεβρουαρίου 1921) πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου πῆρε, στὴν ἰδιαίτερή του πατρίδα, τὴν ἑλληνικὴ ἰθαγένεια: *διὰ τῆς ἀθροῦς πολιτογραφήσεως συμφῶνως πρὸς τὴν Συνθήκην των Ἀθηνῶν*⁹ καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες (στὶς 26 Φεβρουαρίου 1921) πῆρε ἀπὸ τὴ Νομαρχία Θεσσαλονίκης διαβατήριον γιὰ νὰ

1. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' ἔγγρ. 14.

2. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' ἔγγρ. 16.

3. Ἀναφέρουμε «μεταξὺ 1907 καὶ 1910» διότι δὲν ἔχουμε συγκεκριμένες πληροφορίες, Πρβλ. καὶ Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 5 καὶ 10.

4. Βλ. Θ. Βελιανίτη, Ὀδησσός, «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» 18 (1932) 687. V. A. Djadicenko - F. É. Los'-V. E. Spic'kij, Istorija Ukraïns'koj RSR, Κίεβο 1965, σ. 262-293.

5. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19.

6. Γιὰ περισσότερα βλ. Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ. Διευθύνσις Ἱστορίας Στρατοῦ. Τὸ Ἑλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν Σῶμα εἰς Μεσημβρινὴν Ρωσίαν (1919). Ἀθῆναι 1955, Πρβλ. καὶ Π. Γ. Καρακασώνη, Ἱστορία τῆς εἰς Οὐκρανίαν καὶ Κριμαίαν Ὑπερποντίου ἐκστρατείας τῷ 1919, μετὰ χαρτῶν, Ἐν Ἀθῆναις (Α. Θ. Λαμπροπούλου) 1933. Βλ. καὶ N. Diomidis-Petsalis, Hellenism in Southern Russia and the Ukrainian Campaign: Their Effect on the Pontus Question (1919), «Balkan Studies» 13 (1972) 221-263.

7. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20: «Ἐπειδὴ ἐκ των προσαγομένων ἐπισήμων ἐγγράφων βεβαιοῦται ὅτι ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ὑπηρετήσεν ὡς δευτεροβάθμιος καθηγητὴς ἀπὸ 25 Ἰουλίου 1920 μέχρι 15 Μαρτίου 1921 καθ' ἣν ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελῶν ἀπεβίωσεν...».

8. Πρβλ. VZ 24 (1923-24) 294.

9. Ἀρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 17.

μεταβή στη Κωνσταντινούπολη, για άτομικές του υποθέσεις¹. Πράγματι, στις 18 Φεβρουαρίου 1921 πήρε άδεια και από την 'Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης². Στις 6 Μαρτίου 1921 πέρασε τα έλληνοτουρκικά σύνορα³ με κατεύθυνση την Κωνσταντινούπολη, αλλά εκεί πέθανε μάλλον στις 15 Μαρτίου 1921⁴, σὲ ηλικία 62 ἐτῶν.

Ὁ θάνατός του διέφυγε, ἀσφαλῶς λόγω τῶν πολιτικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς Ἑλλάδος. Θὰ μπορούσαν βέβαια νὰ ἀντέγραφαν καὶ τὴ μικρὴ εἶδηση ποὺ ἀνέφερε τὸ περιοδικὸ *Byzantinische Zeitschrift*⁵, ἀλλὰ μάλλον δὲν θὰ εἶχαν συγκεκριμένες πληροφορίες γιὰ μιὰ νεκρολογία, στὴ μητρικὴ γλῶσσα τοῦ Θεσσαλονικιοῦ λογίου.

Στὸ νεκροταφεῖο τῆς Παναγίας τῆς Εὐαγγελιστρίας στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὸν κεντρικὸ δρόμο ἀριστερὰ ὑπάρχει ἓνα ἀπλὸ μαρμάρينو μνημ. (βλ. εἰκ. 5), ὅπου ἀναπαύτηκαν τὰ ὀστᾶ τοῦ Συνόδη Παπαδημητρίου στὴ γῆ καὶ στὴν πόλη ὅπου γεννήθηκε, στὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ τάφος ἔχει τὴν παρακάτω ἐπιγραφή:

Ο
ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΔΗΜΟΣ
Τῷ ΕΠΙΛΕΚΤῷ ΤΕΚΝῷ ΑΥΤΟΥ
ΣΥΝΟΔΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤῆ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΝ Τῷ ΤΗΣ ΟΔΗΣΣΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ,
Τῷ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΤΕΙΑΝ ΑΥΤΟΥ ΚΑΕΪΣΑΝΤΙ
ΤΟΛΕ Τῷ ΜΝΗΜΑ ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΑΝΗΓΕΙΡΕΝ

ΕΠΙ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΤΙΝΟΥ ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΥ⁶

1. 'Αρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 18.

2. 'Αρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 18.

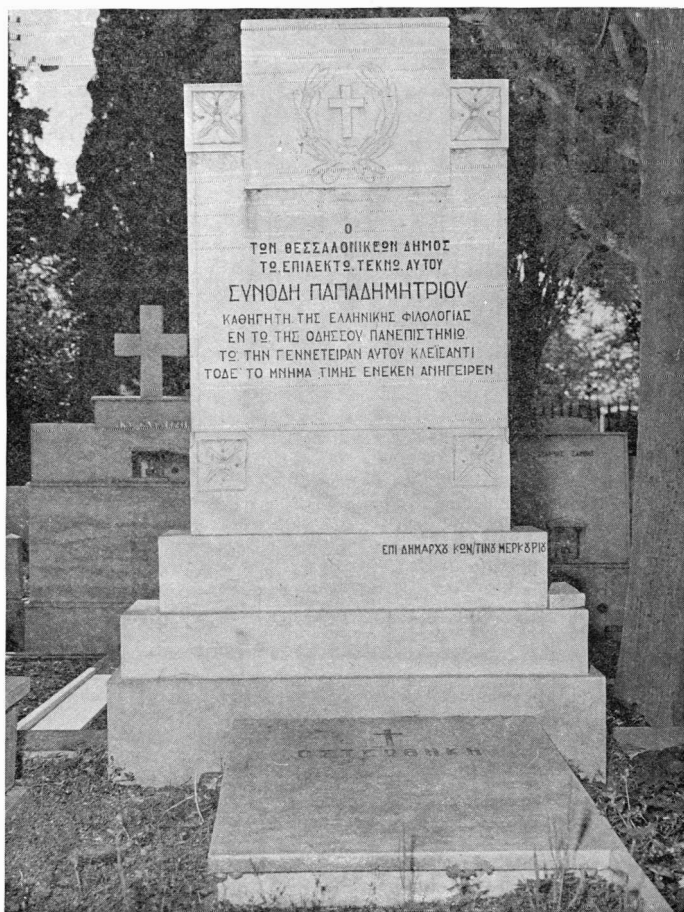
3. 'Αρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 18.

4. 'Αρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20.

⁵ Η πληροφορία γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου στοῦ περιοδικὸ BZ 24 (1923-24) 294 [ἀνώνυμου] δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα: «Im Jahre 1922 starb im Phanar in Konstantinopel der Professor an der russischen Universität in Odessa Synodis Papademetrii. Die Byzantinistik verliert in ihm einer ihrer hervorragendsten Vertreter in Russland, einen gründlichen Kenner der mittelgriechischen Literatur und Geschichte. In vieler Beziehung bahubrehend waren seine Arbeiten über die vulgärgriechische Dichtung von Byzanz, vor allem die Werke über Stephanos Sachlikes und Theodoros Prodromos. Möge es auch im neuen Russland nicht an Gelehrten fehlen, die seine ausgezeichnete Arbeit fortsetzen!»

5. Βλ. δ.π.

6. Ὁ Κωνσταντῖνος Μερκουρίου, ἐκπαιδευτικὸς, διορίστηκε δήμαρχος Θεσσαλονίκης τὴν 1 Ἀπριλίου 1937 καὶ παρέμεινε στὴ θέση αὐτὴ μέχρι τῆς 22 Φεβρουαρίου 1943. Πρβλ. καὶ Σ τ. Χ ρ ι σ τ ο δ ο ὕ λ ο υ, «Θεσσαλονίκη» ἡ σύγχρονος πόλις «Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἠλίου», τ. 9, σ. 617.

Εικ. 5. Ὁ τάφος τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου στὸ νεκροταφεῖο τῆς Παναγίας τῆς Ἐδαγγελιστρίας στὴ Θεσσαλονίκη

Αὐτὸ εἶναι σὲ ἀδρὲς γραμμές, μὲ τὶς φτωχὲς πηγὲς ποὺ διαθέτουμε μέχρι σήμερα, τὸ βιογραφικὸ σχεδιάσμα γιὰ τὸν Συνόδῃ Παπαδημητρίου τὸ Θεσσαλονικιό, Μακεδόνα καὶ Ἑλληνα ἀπόδημο ἐκπαιδευτικὸ καὶ λόγιον. Ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου ἀνήκει σ' ἐκείνους τοὺς διανοούμενους τῆς ἱστορίας τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων ποὺ ἔδρασαν στὸ ἐξωτερικὸ ἀθόρυβα ἀλλὰ πολὺ δημιουργικά. Ὑπηρετήσε στὴ Μέσῃ Ἑκπαίδευσιν στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν Κωνσταντινούπολιν, στὴ Στενίμαχο καὶ στὴν Ὀδησσό, ἀλλὰ, ἡ μεγάλῃ του προσφορὰ ὑπῆρξε ἡ σταθερὴ καὶ στέρη μελέτῃ (στὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς του βέβαια) ποὺ ἔκανε, σὰν ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀδησσοῦ, πᾶν σὲ θέματα καὶ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας. Μποροῦμε, νομίζω, νὰ ποῦμε πὼς ἡ πνευματικὴ διαθήκῃ τοῦ ἀποδήμου λογίου, εἶναι ὅτι: *ὅσο τὸ ἔθνος μένει ριζωμένο στὶς πνευματικὲς παραδόσεις του, δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ γιὰ τὸ μέλλον*¹.

Σημ. Ἄς δοῦμε μὲ συντομία καὶ τὴν τύχῃ τῆς συζύγου τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ λογίου ἀνδρός της.

I. Ἀπὸ τὸν Φ. Στ' 58 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου πληροφοροῦμαστε ὅτι τὸ 1927 ἡ Αἰμιλία χήρα Συνόδῃ Παπαδημητρίου ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολιν («Ὁδ. Βενιζέλου 232») ἐνήργησε, διὰ τοῦ Ἰωάννη Γρυπάρη, Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων, νὰ τῆς χορηγηθῇ κάποια σύνταξη². Ἡ αἴτησί της ἔγινε ἀποδεκτὴ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1928³. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐπαρκοῦσε τὸ ποσόν, γιὰ τὸ 1930 ζήτησε νὰ διορισθῇ καθηγήτρια τῆς ὠδικῆς στὸ γυμνάσιον τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως. Πράγματι, στίς 8 Μαρτίου 1930 ἡ Αἰμιλία χήρα Συνόδῃ Παπαδημητρίου, τὸ γένος Ἀ. Σπαθάρη, διορίστηκε πρωτοβάθμια καθηγήτρια μὲ βαθμὸ καὶ μισθὸν γραμματέως Α' τάξεως στὸ γυμνάσιον τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως. Ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν τὸν Μάιον τοῦ 1930 καὶ στίς 20 Αὐγούστου 1939 ἀπολύθηκε, ἐπειδὴ τὴν κατέλαβε τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας⁴.

II. Ἀπὸ τὸ σχετικὸ ὅμως φάκελλο συνταξιοδοτήσεως «ἐξ ἰδίου δικαιώματος» τῆς Αἰμιλίας Παπαδημητρίου, ποὺ βρίσκεται στὸ Ἑλεγκτικὸ Συνέδριον⁵, πληροφοροῦμαστε ὅτι γεννήθηκε τὸ 1874, ὅτι ὑπηρετήσε ὡς «διδασκάλισσα ὠδικῆς» στὸ «Ἰωακείμιον Παρθεναναγωγείον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον 1919 ὡς τὸν Αὐγούστου 1927⁶.

1. Β. α. σ. Λ. α. ο. ὁ. ρ. δ. α., Ὁ φιλόλογος Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, στὸ συλλογικὸν ἔργον Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, δ.π., σ. 31.

2. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19.

3. Ἡ Αἰμιλία χήρα Συνόδῃ Παπαδημητρίου πῆρε σύνταξιν 44 δραχμῶν τὸν μῆνα ἀπὸ τῆς 16 Μαρτίου 1921, κατ'ὸν μῆνα 88 δραχμῶν τὸν μῆνα ἀπὸ τὴν 1 Ἰουλίου 1922 καὶ ὕστερα, καὶ 148,07 δραχμῶν τὸν μῆνα ἀπὸ τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1924 καὶ ἔξῃς. Βλ. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 20.

4. «Ὑπόμνημα Αἰμιλίας Σ. Παπαδημητρίου, Περί ἀπονομῆς συντάξεως καὶ καθορισμοῦ τοῦ συνταξίμου χρόνου» (Ἀθήνα, 25 Ἰουλίου 1941), Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον, Διεύθυνσις Ἀρχείου, Ἀριθ. Φ. Α 1346/51.

5. Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον, Διεύθυνσις Ἀρχείου, Ἀριθ. Φ. τόμ. II 28871/1941 (6 Ἰουλίου 1941). Ἀπόφασιν Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τμ. II, Ἀριθμ. Πραξ. 2708/1941.

6. Ὅπως δὲποτε ὑπάρχει σύγχυσις στὶς χρονολογίας. Στὸ Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 19, ἀναφέρεται ὅτι ἔκανε αἴτησιν στὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων γιὰ νὰ

Ἀπὸ τὸν ἴδιο φάκελλο πληροφοροῦμαστε ὅτι διορίστηκε στὸ γυμνάσιο Ἀλεξανδρουπόλεως στὶ 26 Ἀπριλίου 1930 καὶ ὑπηρέτησε στὴ θέση αὐτὴ ὡς τὶς 12 Σεπτεμβρίου 1939. Ἡ πρώτη αἴτησή της γιὰ συνταξιοδότηση «ἐξ ἰδίου δικαιώματος» ἀπερρίφθη¹. Ὑστερα ἀπὸ ἄλλες ἐνέργειές της πῆρε τὸ 1942 σύνταξη 771,12 δραχμῆς τὸ μήνα². Τὸ 1951 (τελευταία χρονολογία στὶς πηγές μας) ἔγινε ἀναπροσαρμογὴ τῆς συντάξεως καὶ ἐγκρίθηκε στὴν Αἰμιλία Παπαδημητρίου τὸ ποσὸν τῶν 235.000 δραχμῶν, ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου 1950³.

3. Τέλος, ἀπὸ σημείωμα τῆς Λουκίας Σπαθάρη⁴ πληροφοροῦμαστε ὅτι ἡ Αἰμιλία, χήρα Συνόδη Παπαδημητρίου πέθανε στὴν Ἀθήνα «τὸν Ἰούλιον 1953 90 ἐτῶν».

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Δυστυχῶς, παρόλες τὶς ἐρευνές μας μόνο 23 ἔργα τοῦ Συνόδη Παπαδημητρίου μπορέσαμε νὰ βροῦμε. Ὡς σημειωθῇ ὅτι στὸ Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 23, ποὺ εἶναι σημείωμα ἂν ὄχι τοῦ ἰδίου ὁπωσδήποτε ὅμως τοῦ οἰκείου περιβάλλοντός του, ἀναφέρονται μόνο 13 ἔργα τοῦ Συνόδη Παπαδημητρίου μέχρι τὸ 1905. Ὅπωςδήποτε θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Σ. Παπαδημητρίου μετὰ τὸ 1907.

1888

1. *Kritische Beiträge zu den Scholien des Euripides*. Κωνσταντινούπολις 1888 (γερμ.). (Ἡ διδακτορική του διατριβὴ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Erlangen τὸ 1887).

Εἶναι διάφορα σημειώματα σὲ κείμενα τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδη. Τὸ κείμενο εἶχε καὶ δευτέρη ἐκδοσὴ (ἀπ' ὅπου παίρνουμε αὐτὲς τὶς πληροφορίες), βελτιωμένη, στὰ ρωσικά, στὴν Ὁδησσὸ τὸ 1896 καὶ δημοσιεύτηκε στὸ τέλος τῆς μελέτης ἀριθ. 6 μὲ τὸν τίτλο: *Κριτικὰ πάρεργα*.

1891

2. *Κριτικὰ εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν Ἀριστοτέλους*, «Νέα Ἡμέρα» (Τεργέστης), Ἔτος ΙΖ' (ΜΕ), Σάββατον 9/21 Μαρτίου 1891, σ. 1, 2, 3.

συνταξιοδοτηθῇ, μὲ ἡμερομηνία 31 Μαΐου 1927 ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρουπόλιν. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρουπόλιν πάλι ἔγραψε γράμμα (βλ. τὸ ἴδιο ἔγγραφο) στὸν Ἰωάννη Γρυπάρη, Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, μὲ ἡμερομηνία 21 Ἰουνίου [1927]. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπηρέτησε ὡς «διδασκάλισσα ὀδικῆς» στὸ «Ἰωακείμιον Παρθενωγωγεῖον μέχρι τὶς 31 Αὐγούστου 1927, ὅπως ἀναφέρει στὸ Ὑπόμνημά της, ποὺ βρίσκεται στὸ Φ. Α 1346/51 τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. ἴσως γι' αὐτὸ, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω, ἡ πρώτη αἴτησή της γιὰ συνταξιοδότηση «ἐξ ἰδίου δικαιώματος» ἀπερρίφθη, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἐγκρίθηκε μὲν, ἀλλὰ μὲ λιγότερα συντάξιμα χρόνια.

1. Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, Διεύθυνσις Ἀρχείου, Ἀριθμ. Φ. τμ. Π. 28871/1941 (6 Ἰουλίου 1941). Ἀπόφασις Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τμ. Π. Ἀριθμ. Πραξ. 2708/1941.

2. Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, τμ. Π., Ἀριθμ. Πρωτ. 35795/1942 (29 Ἀπριλίου 1942).

3. Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, τμ. IV, Ἀριθμ. Πρωτ. Α/22428/1951 (5 Ἰανουαρίου 1951).

4. Βλ. παραπομπὴ ἀριθμ. 4 τῆς σελ. 180.

Ἡ ἐφημερίδα παρουσιάζει στὴν ἐπιφυλλίδα τῆς τὴν κριτικὴ ποῦ ἔγραψε (*Ἐν Ὁδησσῷ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1991*) ὁ Παπαδημητρίου¹ στὴν ἔκδοση τῆς Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλη ἀπὸ τὸν Ἄγγλο Kenyon².

1892

3. *Dve narodnija pensi u Any Komninoj* (=Δύο δημόδη ποιήματα τῆς Ἄννας Κομνηνῆς), LIFONU II, VO I, 1892, 281-287 (ρωσ.).

Βιβλιοκρ. Ed. Kurtz, VZ 2 (1893) 141 (γερμ.). B. Melioranskij, VV 1 (1894) 440 (ρωσ.).

Ὁ συγγρ. ἀναφέρεται α) στὸ χωρίο τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Ἀλεξιάς, σ. 98, ἔκδ. Βόννης (ὅπως τὸ ἀναφέρει):

«τὸ σάββατον τῆς τυρινῆς.
Χαρῆς Ἀλέξιε, ἐννόησές το·
Καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρωῒ
Ὑπα καλῶς, γεράκιν μου»,

καὶ ὑποστηρίζει ὅτι σωστά γράφεται τὸ «ὕπα», καὶ β) διαφωνεῖ στὴ μετάφραση μὲ τὸν V. Fisher στὸ χωρίο: «ἀπὸ τὴν Δρίσταν εἰς Γολόνην

Καλὸν ἀπλίκτον, Κομνηνέ».

1894

4. [Σὲ συνεργασία μὲ τὸν F. E. Korš] *Kritičeskie étjudy k srednevekovnym grečeskim tekstam* (=Κριτικὲς μελέτες σὲ μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ κείμενα), LIFONU IV, VO II, 1894, 155-177 (ρωσ.). Βιβλιοκρ. B. Melioranskij, VV 2 (1895) 147 (ρωσ.). Ed. Kurtz, VZ 4 (1895) 616-617 (γερμ.). Εἶναι τὸ πρῶτο μέρος σειρᾶς κριτικῶν σημειωμάτων σὲ ἐκδόσεις ἑλληνικῶν μεσαιωνικῶν κειμένων. Τὰ περιεχόμενα τοῦ ἄρθρου:

I) *Perifraza Anny Komninoj* v izd. E. Miller, *Parižkoj Academie des Inscriptions* (=Ἡ περίφραση τῆς Ἄννας Κομνηνῆς στὴν ἔκδοση τοῦ E. Miller, τῆς Παρισινῆς Academie des Inscriptions).

II) *Σπανέας* v versii Mavrofridy, Vagnera i Legrana (=Ὁ Σπανέας στίς παραλλαγές τοῦ Μαυροφρύδη, Wagner καὶ Legrand, III) *Θρήνος* τοῦ Ταμυρ-

1. Πρβλ. σ. 1: «Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ κακῶς κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἐχόντων, ὑπάγοντες τὰς ἡμετέρας παρατηρήσεις εἰς τρεῖς κατηγορίας· πρῶτον μὲν θὰ πραγματευθῶμεν ἐκεῖνα τὰ χωρία, τῶν ὁποίων ἡ μεταβολὴ εἶναι ἀναγκαῖα καὶ παρὰ τὴν βεβαιότητα τῆς γραφῆς τοῦ χειρογράφου· δεύτερον δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐν τῷ χειρογράφῳ χάσμα παρουσιάζοντα ἢ ἐφθαρμένα καὶ δυσανάγνωστα ὄντα, κακῶς συνεπληρώθησαν ἢ ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Kenyon· τρίτον θ' [sic] ἐξετάσωμεν τινα χωρία, συμπληρωτέα κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ τινα ὅλως ἀθετητέα».

2. Πρβλ. *Aristote on the Constitution of Athenes*, edited by F. G. Kenyon, M. A., Printed by Order of the Trustees of the British Museum, Λονδίνο 1891.

λάγγου po izd. Vagnera i kolljaciām Legrana i Psihari (= 'Ο θρήνος του Ταμυρλάγου στην έκδοση του Wagner και στις συλλογές Legrand και Ψυχάρη), όπου ο Σ. Παπαδημητρίου δημοσιεύει σύντομο κείμενο 96 στίχων¹.

5. *Kritičeskie étyjudy k srnedevekonym grečeskim tekstam* (=Κριτικές μελέτες σε μεσαιωνικά έλληνικά κείμενα). VV 1 (1894) 641-656 (ρωσ.).

Τò άρθρο εἶναι συνέχεια τοῦ προηγούμενου. (Πρβλ. καὶ σημ. τοῦ συγγ. στὴν σ. 641). Τὰ περιεχόμενα:

IV) 'Εμ. Γεωργιλλᾶ, Θανατικό τῆς 'Ρόδου (σ. 641-647),

V) Μανόλη Σκλάβου, 'Η συμφορὰ τῆς Κρήτης (σ. 647-649),

VI) Στεφάνου Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι (σ. 649-656),

VIII) Στεφ. Σαχλίκη, 'Ερμηνεῖαι καὶ ἀφηγήσεις (σ. 652-656). Στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου ὑπογράφει «Odessa, Maj 1894 g. Syn. D. Papadimitriū. Privat-docent».

1896

6. *Stefan Sahlikis i ego stihotvorenie «'Αφήγησις παρὰ ξένος»*. *Izsledovanie s philoženiem greko-russkogo glossarija, dvuh fotografičeskikh tablic i kritičeskikh páregra* (= 'Ο Στέφανος Σαχλίκης καὶ τὸ ποίημά του «'Αφήγησις παρὰ ξένος». Ὑπόμνημα μὲ παράρτημα ἑλληνο-ρωσικοῦ γλωσσarioύ, δύο φωτογραφικοὺς πίνακες καὶ κριτικά *πάρεργα*). LIFONU VI, VO III, 1896, 1-278, καὶ ἀνάτυπο, 'Οδησσὸς 1896, σ. IV+256+24 (ρωσ.) Βιβλιοκρ. I. Sokolov, VV 3 (1896) 680-685 (ρωσ.), A. Nikitskij, VV 4 (1897) 653-667 (ρωσ.) Πρβλ. καὶ K. Krumbacher, *Geschichte des byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende der Oströmischen Reichs* (527-1453), Μόναχο 21897, σ. 815-816, *Τοῦ ἴδιου*, BZ 5 (1896) 620-612, Λ. Πολίτη, *Ποιητικὴ Ἀνθολογία*, βιβλίο δεύτερο, Μετὰ τὴν ἄλωση 15. καὶ 16. αἱ. Ἀθήναι (Γαλαξίας) 1965, σ. 166². Βλ. καὶ τὴ μελέτη τοῦ Σ. Παπαδημητρίου ἀριθμ. 1. ('Η διατριβὴ του γιὰ τὸν τίτλο τοῦ Μαγίστρου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁδησσοῦ τὸ 1896).

1897

7. Βιβλιοκρισία: Ἀγγέλου Βλάχου, Λεξικὸν Ἑλληνο-γαλλικόν, Ἐν Ἀθήναις 1897, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, βιβλιοπωλ. Ἀνέστη Κων-

1. Περισσότερα γιὰ τὸν Θρήνο τοῦ Ταμυρλάγου ἢ Θαμυρλάγγου βλ. καὶ I. E. Καργιανοπούλου, Πηγαὶ τῆς βυζαντινῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη (ἐκδ. Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν) 1970, σ. 374 (Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀρ. 2).

2. Γενικά γιὰ τὸν Στέφανο Σαχλίκη βλ. J. N. Ljubarskij, *Kritskij poet Stefan Sahlikis* (= 'Ο κρητικὸς ποιητὴς Στέφανος Σαχλίκης), VV 16 (1959) 65-81 (ρωσ.). Βλ. ἑλλην. μεταφρ. ἀπὸ τὴν Μαρία Γ. Νυσταζοπούλου, 'Ο Κρῆς ποιητὴς Στέφανος Σαχλίκης, «Κρητικὰ Χρονικά» 14 (1960) 308-334.

σταντινίδου, σ. 1000. VV 4 (1897) 651-653 (έλλ.). Στο τέλος της βιβλιοκρισίας υπογράφει: «'Εν 'Οδησσῷ Μάρτιος 1897, Συνόδης Παπαδημητρίου».

1898

8. *Οί Προδρόμοι* VV 5 (1898) 91-130 (έλλ.). Βιβλιοκρ. Ε. Κ(urtz), BZ 8 (1898) 214-216 (γερμ.)

Στή σελ. 91 σημειώνει: «Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐγένετο ἀνακοίνωσις εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 11 Νοεμβρίου τοῦ Ἱστορικο-φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς 'Οδησσοῦ». Τὸ ἄρθρο εἶναι ἀπάντηση καὶ κριτικὴ σὲ ἄρθρο τοῦ Γ. Δ. Χατζηδάκι, «Περὶ τῶν Προδρόμων Θεοδώρου καὶ Ἰλαρίωνος», VV 4 (1897) 100-127. Στο τέλος τοῦ ἁρθρου υπογράφει: «'Εν 'Οδησσῷ. Ὀκτώβρ. 1897. Σ. Παπαδημητρίου».

9. Βιβλιοκρισία: Heinrich Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, I Theil Programm des K. Humanistischen Gymnasiums in Landshut Schuljahr 1896/97, VV 5 (1898) 713-735 (έλλ.). Στο τέλος τῆς βιβλιοκρισίας υπογράφει: «'Εν 'Οδησσῷ κατὰ Φεβρουάριον 1898. Συνόδης Παπαδημητρίου»¹.

1899

10. *Feodora Ptohoprodroma Manganskija stihotvorenija* (=Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου τὰ Μαγγάνεια ποιήματα), LIFONU VII, VO. IV, 1899, 1-48 (ρωσ.) Βιβλιοκρ. I. Sokolov, VV 7 (1900) 180-181 (ρωσ.) H. Usener, VZ 10 (1901) 234-238 (γερμ.)

Ὁ συγγρ. δημοσιεύει γιὰ πρώτη φορὰ τὰ πέντε «Μαγγάνεια» ποιήματα ἀπὸ τὸν Μαρκιανὸν κώδικα XI 22 καὶ ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι τοῦ Θεοδώρου Πρόδρομου. Ἀργότερα (τὸ 1903) θὰ ἀλλάξῃ γνώμη καὶ θὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ κώδικας αὐτὸς δὲν περιέχει ποιήματα τοῦ Θεοδώρου Πρόδρομου. Βλ. καὶ τὸ ἔργο ἀριθμ. 17 τοῦ Σ. Παπαδημητρίου².

11. Βιβλιοκρισία: Heinrich Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, II Theil (Progr. Landshut 1897/98), VV 6 (1899) 167-176 (έλλ.).

Στὸ τέλος τῆς βιβλιοκρισίας υπογράφει: «'Εν 'Οδησσῷ, Ὀκτώβρ. 1898. Συν. Παπαδημητρίου»³.

1. Τόσο τὸ ἔργο τοῦ H. Moritz ὅσο καὶ ἡ βιβλιοκρισία τοῦ Σ. Παπαδημητρίου ἀναφέρονται καὶ χρησιμοποιοῦνται συχνὰ ἀπὸ τὸν Φ. Ι. Κουκουλέ, Βυζαντινὰ τινα παρωνύμια, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», Περίοδος Δευτέρα, 4 (1953-1954) 60-98.

2. Περισσότερα γιὰ τὰ «Μαγγάνεια» βλ. Theodori Prodromi De Manganis, ed. S. Bernardinello, Universita di Padova, «Studi Byzantini i Neogreci», 4, Padova (Liviana editrice) 1972, σ. VIII+138. Πρβλ. καὶ W. H o r a n d n e r, Marginalien zum «Manganeios Prodromos» «Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik» 24 (1975) 95-106.

3. Τόσο τὸ ἔργο τοῦ H. Moritz ὅσο καὶ ἡ βιβλιοκρισία τοῦ Σ. Παπαδημητρίου ἀναφέρονται καὶ χρησιμοποιοῦνται συχνὰ ἀπὸ τὸν Φ. Ι. Κουκουλέ, δ.π.

1900

12. *Ob avtore didaktičeskogo Stihotvorenija Spaneas* (=Σχετικά με τὸν συγγραφέα τοῦ διδακτικοῦ ποιήματος «Σπανέας»), LIFONU VIII, VSl. O.V., 1900, 337-366 (ρωσ.) Βιβλιοκρισία: I. Sokolov, VV 7 (1900) 747 (ρωσ.) Ed. Kurtz, VZ 11 (1902) 197-198 (γερμ.)

Τὸ ἄρθρο εἶναι ἀπάντηση σὲ ἄρθρο τοῦ John Schmitt [BZ 1 (1892) 316-322], ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε ὅτι συγγραφέας τοῦ ποιήματος «Σπανέας» εἶναι ὁ Ἀλέξιος, ὁ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ. Ὁ Παπαδημητρίου ἀρνεῖται τὴν πατρότητα στὸν Ἀλέξιο καὶ ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ καθοριστῇ ὁ πραγματικὸς συγγραφέας.

13. Βιβλιοκρισία: Constantin Litze, Das Meyersche Satzschlussgesetz in der byzantinischen Prosa mit einem Anhang über Prokop von Käsarea, Diss., Μόναχο 1898, σχ. 8ον, σ. 52., VV 7 (1900) 471-473 (ἑλλ.). Στὸ τέλος τῆς βιβλιοκρισίας ὑπογράφει: «Ἐν Ὁδησσῷ, Νοέμβριος 1899. Συνόδης Παπαδημητρίου».

14. Βιβλιοκρισία: *Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τὸ περὶ θεμάτων καὶ περὶ ἐθνῶν, μετὰ προλόγον ὑπὸ Γσβριήλ Λάσκιν* (Sočinenija Konstantina Bagrjanorodnago o Themah i o Narodah. S Predisloviem Gabriila Laskina), Ἐν Μόσχᾳ 1899. IΦ., 263, 8ον (ρωσιστί), BZ 9 (1900) 515-523 (ἑλλ.).

Στὸ τέλος τῆς βιβλιοκρισίας ὑπογράφει: «Ἐν Ὁδησσῷ, Νοέμβριος 1899. Συν. Παπαδημητρίου»¹.

1902

15. *Ioann II, Mitropolit Kievskij i Feodor Prodrom.* Χρῖστος καὶ Θεόδωρος Πρόδρομοι (=Ὁ Ἰωάννης Β', Μητροπολίτης Κιέβου καὶ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος. Χρῖστος καὶ Θεόδωρος Πρόδρομοι), LIFONU X, VSl. O. VII, 1902, 1-54 (ρωσ.)

Βιβλιοκρισία: K. K(rumbacher), BZ 12 (1903) 641 (γερμ.). Ed. Kurtz, BZ 13 (1904) 535-538 (γερμ.)

Ἡ μελέτη ἔχει γραφτῇ στὰ ρωσικὰ καὶ ἔχει σὰν ἐπεξήγηση τὸ «Χρῖστος καὶ Θεόδωρος Πρόδρομοι». Ὁ Ἰωάννης Β', Μητροπολίτης Κιέβου (1077-1089) εἶναι ὁ βυζαντινὸς Χρῖστος Πρόδρομος (Πρβλ. καὶ H.-G. Beck, Kirche und Theologische Literatur im byzantinischen Reich, Μόναχο 1959, σ. 610). Μὲ τὰ πορίσματα τοῦ παραπάνω ἁρθρου τοῦ Παπαδημητρίου διεφώνησε ὁ συμπατριώτης καὶ συμμαθητῆς του, ὁ Π. Ν. Παπαγεωργίου [Βλ. Π. Ν. Παπαγεωργίου, «Διορθώσεις εἰς Θεόδωρον Πρόδρομον», BZ 12 (1903) 261-266 (ἑλλ.)].

1. Πρβλ. στὴν σ. 517: «Καὶ ἡ μετάφρασις δὲ αὐτῇ τῶν ἔργων τοῦ Πορφυρογεννήτου δὲν παρουσιάζει τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν οὐδὲ δικαιουταί τις νὰ λέγῃ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀπέκτησε μίαν καλὴν μετάφρασιν».

16. *Ὁ ἐπιθαλάμιος Ἀνδρονίκου II τοῦ Παλαιολόγου* BZ 11 (1902) 452-460 (ἐλλ.). Στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου ὑπογράφει: «Ἐν Ὁδησσῷ. Συνόδης Παπαδημητρίου».

1903

17. *Ὁ Προδρόμος τοῦ Μαρκιανῶν Κώδικος* XI, 22, VV 10 (1903) 102-163 (ἐλλ.). Βιβλιοκρισία. E. K(urtz) BZ 13 (1904) 227-228 (γερμ.).

Ὁ συγγρ. ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Μαρκιανὸς κώδικας XI, 22 (Ὁ Νανιανὸς CCLXXXI), κυρίως στὸ πρῶτο μέρος του «οὐδὲ ἓν ποίημα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου περιέχει». Πρβλ. καὶ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδημητρίου ἀριθμ. 10. Στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου ὑπογράφει: «Ἐν Ὁδησσῷ, Νοέμβριος 1902. Σ. Παπαδημητρίου».

18. Βιβλιοκρισία: K a r l D i e t e r i c h, Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistische Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Chr., Mit einer Karte. [Byzantinisches Archiv., als Ergänzung der Byzantinischen Zeitschrift in zwanglosen Heften herausgegeben von Karl Krumbacher, Heft. I.], Leipzig 1898, Teubner XXIV, 326 S. gr. 8., VV 10 (1903) 546-556 (ἐλλ.).

Στὸ τέλος ὑπογράφει: «Ἐν Ὁδησσῷ Σ. Παπαδημητρίου».

1904

19. *Brakrusskoj knjažny Mstislavny Dobrodei s grečeskim carevičem Alekseem Komninym* (Ὁ γάμος τῆς ρωσίδας πριγκίπισσας Ντομπροθέας, [Εὐπραξίας] κόρης τοῦ Μστισλάβου μὲ τὸν Ἑλληνα πρίγκιπα Ἀλέξιο Κομνηνόν), VV 11 (1904) 73-98 (ρωσ.)¹.

Βιβλιοκρισία: E. K(urtz), VZ 14 (1905) 351 (γερμ.).

1905

20. [Σὲ συνεργασία μὲ τὸν A. Derevickij] Πρόχειρον λεξικὸν τῆς νεοελληνικῆς καὶ ρωσικῆς γλώσσης, Μέρος πρῶτον: ρωσσοελληνικὸν—Karman-nyj slovar' novogrečeskago i russkago jazykon. Čast pervaja: rusko-grečeskaja, Λειψία, ἔκδ. Otto Holtzes Nachfolger, 1905, σ. XXII+423, σχ. 120².

21. *Feodor Prodrum: Istoriko-literaturnoe izsledovanie* (=Θεόδωρος Πρό-

1. Μὲ τὸν γάμο αὐτὸ (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σ. Παπαδημητρίου) ἀσχολήθηκαν ὁ H r. L o p a r e v, «Brak Mstislavny (1122 g.)», VV 9 (1902) 418-445 καὶ ὁ K. B a p ζ ὁ ς, Ἑλλάς Κομνηνός-Εἰρήνη ἡ Ρωσική καὶ οἱ ἄτυχοι ἀπόγονοί τους, «Βυζαντινά» 7 (1975) 129-175. Ὁ K. B a p ζ ὁ ς δὲν φαίνεται νὰ ἔχη χρησιμοποίησει τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Σ. Παπαδημητρίου, γιὰτὶ δὲν τὸ ἀναφέρει καθόλου.

2. Στὴ βιβλιοκρισία τοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου (Βλ. ἔργο ἀριθ. 7) ἔγραφε χαρακτηριστικὰ ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου: «Τὴν ἑλλειψιν ταύτην καὶ ἡμεῖς ἀπὸ πολλοῦ συναισθανόμενοι, μόλις κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀπεφασίσαμεν νὰ προβῶμεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ A. Derevickij εἰς ἑκδοσιν ῥωσσοελληνικοῦ καὶ ἑλληνορωστικοῦ λεξικοῦ». (Ὁ.π., σ. 651).

δρομος: 'Ιστορικο-φιλολογική μελέτη), 'Οδησός («Ekonomičeskaja Tipografija»), 1905, σ. XXVI+453 (ρωσ.).

Βιβλιοκρισία: Ed. Kurtz, BZ 16 (1907) 289-300 (γερμ.). Τοῦ ἴδιου, BZ 16 (1907) 674 (γερμ.). S. Šestakov, VV 13 (1907) 419-429 (ρωσ.).

Μέχρι τὸ τέλος τοῦ 19 αἰ. ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ἦταν ἔναι γιὰ τὸν 'Α. Παπαδόπουλο-Κεραμέα [βλ. «Εἷς καὶ μόνος Πρόδρομος», LIFONU VII, VO IV (1899) 385-402. Βιβλιοκρισία. I. Sokolon, VV 7 (1900) 185-186], δὺο γιὰ τὸν Σ. Παπαδημητρίου, καὶ τρεῖς γιὰ τὸν Γ. Ν. Χατζηδάκι [«Περὶ τῶν Προδρόμων Θεοδώρου καὶ 'Ιλαρίωνος» VV 4 (1897) 100-127].

Στὴ μελέτῃ του αὐτῇ ὁ Παπαδημητρίου ἐξετάζει: 1) τὸν «ἀρχικὸ» Πρόδρομο (σ. 1-13), 2) τὸν Χριστὸ Πρόδρομο ἢ 'Ιωάννη II, Μητροπολίτη Κιέβου (σ. 14-20), 3) τὸν Πρόδρομο τῶν «Μαγγανείων» ποιημάτων (σ. 20-44), 4) τὸν 'Ιλαρίωνα Πρόδρομο ἢ Πτωχοπρόδρομο (σ. 44-83) καὶ 5) τὸν Θεόδωρο Πρόδρομο (σ. 84-404)¹. ('Η διδακτορικὴ του διατριβὴ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς 'Οδησοῦ τὸ 1906).

1907

22. Παρόλες τὶς προσπάθειές μας δὲ μπορέσαμε νὰ βροῦμε τὸν πλήρη τίτλο τοῦ ἔργου στὰ ρωσικὰ τόσο στὴν 'Ελλάδα ὅσο καὶ στὴν ΕΣΣΔ. 'Αναφέραμε μόνον τὴν πληροφορία τοῦ ἔργου ἀπὸ τὰ γερμανικά: «Ein serbisch-byzantinischer Verlobungsring. Protokoll der 379. Sitzung der Kaiserl. Odesaer Gesellschaft für Geschichte und Altertümer von 30. Jan 1907, S. 2-12, 80 (russ)».

Βλ. K. Kurtz BZ 17 (1908) 654-655.

23. Γρηγόριος Γ. Μαρασλῆς [Νεκρολογία], VV 14 (1907) 208-210 (ἐλλ.).

Εἰς τὸ τέλος τῆς νεκρολογίας ὑπογράφει: «Σ. Π., 'Εν 'Οδησσῷ τῇ 7-η Αὐγούστου 1907».

Σημ. Νομίζουμε ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθοῦν καὶ τρεῖς ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις ποῦ ἔκανε ὁ Συνόδης Παπαδημητρίου, στὸν 'Ιστορικὸ-Φιλολογικὸ Σὺλλογο τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Νεορωσικοῦ Πανεπιστημίου στὴν 'Οδησσό.

1. Τὸ 1898 [στὶς 11 Νοεμβρίου] σὲ συνεδρίαση τοῦ Σὺλλόγου, ὁ Σ. Παπαδημητρίου μίλησε στὰ ρωσικά, καὶ μὲ θέμα: «Ο vremeni roždenija i proischozdenij Feodora Prodroma (=Γιὰ τὸ χρόνο τῆς γεννήσεως καὶ τὴν καταγωγὴ τοῦ Θεοδώρου Πρόδρομου). (Βλ. τὶς με-

1. Περισσότερα γιὰ τὸν Θεόδωρο Πρόδρομο βλ. M. Kyriakis, Théodore Prodrome et le milieu intellectuel à Constantinople au XIIe siècle. Recherches sur l'oeuvre «prodromique», Thèse, Παρίσι 1952. Βασικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὶς ἐκδόσεις καὶ τὶς μονογραφίες στὸν Θεόδωρο Πρόδρομο βλ. G. Moravcsik, στὰ «Byzantinoturcica» I (1953) 522-526 καὶ I. E. Kαραγιαννοπούλου, δ.π., σ. 297-299. Τέλος γιὰ τὴ βυζαντινὴ κοινωνία, ὅπως αὐτὴ φαίνεται στὰ Πτωχοπροδρομικά ποιήματα, βλ. Σ. 'Αντωνιάδη, Πτωχοπροδρομικά, «Mélanges O. et M. Merlier», τ. I, 'Αθήνα 1965, σ. 3-5.

λέτες του αριθμ. 8, 15, και 21). Πληροφορία: 'Από τὸ ἔργο τοῦ Σ. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom' Istoriiko-literaturnoe Izsledovanie, ὁ.π., ἀριθ. ἔργου 21.

2. Τὸ 1899 [στὶς 21 Σεπτεμβρίου] μίλησε στὰ ρωσικά, καὶ μὲ θέμα: «K vorprosu ob avtore vizantijskogo narodnago proizvedenija 'Σπανέας'» (=Σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέα τοῦ δημώδους Βυζαντινοῦ [ποιήματος] «Σπανέας»). 'Αργότερα θὰ γράψῃ καὶ θὰ δημοσιεύσῃ τὴ μελέτῃ του ἀριθ. 12. Πληροφορία: VV 7 (1900) 597.

3. Τὸν ἴδιο χρόνο [στὶς 30 Νοεμβρίου] μίλησε στὰ ρωσικά καὶ παρουσίασε τὸ νέο βιβλίο: «Sočinienija Konstantina Bagrjanorodnago :O Themah i O Narodah. S. Predisloviem Gavriila Laskina, Μόσχα 1899» 'Αργότερα θὰ γράψῃ τὴ βιβλιοκρισίαν στὰ BZ 9 (1900) 515-523 (ἐλλ.). (Βλ. μελέτῃ ἀριθ. 14).

IV. ΠΗΓΕΣ

A. Γιὰ τὴν καλύτερη κατατόπιση τοῦ ἀναγνώστη νομίζω ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ παραθέσουμε ἐδῶ τὸν κατάλογο τῶν ἐγγράφων ποῦ βρίσκονται στὸν σχετικὸ φάκελλο, ποῦ ἀναφέραμε, τοῦ 'Ιδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ('Αρχεῖο IMXA, Φ. ΣΤ' 58) (δική μου ἀρίθμηση):

1. «'Αποφειτήριο» [τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν]. Χρονολ. 21 'Οκτωβρίου 1885.

2. [Γερμανικὸ ἀντίγραφο συμφωνητικοῦ μεταξὺ τοῦ ἐκδότου Otto Holtzes Nachfolger (Λειψία) καὶ τῶν καθηγητῶν A. N. Derewitzki, S. D. Papadimitriu ('Οδησός), σχετικὸ μὲ τὴ συγγραφὴ, ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους, ἑλληνορωσικοῦ καὶ ρωσοελληνικοῦ λεξικοῦ]. Τὸ συμφωνητικὸ ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν Γερμανὸ ἐκδότη στὴ Λειψία στὶς 17 Δεκεμβρίου 1901 καὶ ἀπὸ τοὺς δύο καθηγητὲς-συγγραφεῖς στὴν 'Οδησσὸ στὶς 22 Δεκεμβρίου 1901.

3. [Δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ 'Αργυροῦ Σταυροῦ τῶν 'Ιπποτῶν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος, ἀπὸ τὸν Βασιλέα τῶν 'Ελλήνων Γεώργιο Α' στὸν Συνόδη Παπαδημητρίου «Καθηγητῇ ἐν τῷ Ρωσικῷ Πανεπιστημίῳ 'Οδησσοῦ τῆς 'Ελληνικῆς καὶ Βυζαντινῆς Φιλολογίας...]. Χρονολ. 19 Φεβρουαρίου 1907.

4. [Γράμμα τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Υπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν στὸν Συνόδη Παπαδημητρίου, ποῦ συνοδεύει τὸ Δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ 'Αργυροῦ Σταυροῦ τῶν 'Ιπποτῶν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 3. Χρονολ. 'Αθήνα, 2 Μαρτίου 1907.

5. [Ρωσικὸ Δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ 'Ιπότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τῆς 'Αγίας Ἄννας (τρίτης τάξεως) ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Πασῶν τῶν Ρωσιῶν Νικόλαο Β', στὸν ἑκτακτὸ καθηγητῇ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Novorossijskij ('Οδησσοῦ) Συνόδη Παπαδημητρίου]. Χρονολ. Πετρούπολις, 8 'Ιουνίου 1907.

6. [Ρωσικὸ ἔγγραφο τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij ('Οδησσοῦ) στὸν ἑκτακτὸ καθηγητῇ Σ. Παπαδημητρίου, μὲ τὸ ὁποῖο τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἔδωσε τὴν ἄδεια (στὶς 22 Δεκεμ-

βρίου 1907) στὸν Σ.Δ. Παπαδημητρίου νὰ φέρῃ «τὸ ἑλληνικὸ παράσημο τοῦ Σωτήρος, πέμπτου βαθμοῦ». Βλ. καὶ ἔγγρ. 3 καὶ 4. Χρονολ. Ὁδησός, 14 Ἰουνίου 1908.

7. [Γράμμα χειρόγραφο στὰ γερμανικὰ τοῦ Friedrich Brandstetter (συνεταίρου τοῦ Otto Holtzes Nachfolger), ἀπὸ τῆς Λειψίας, στὸν καθηγητὴ Σ. Παπαδημητρίου, στὴν Ὁδησό, σχετικὸ μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ ἑλληνορωσικοῦ καὶ ρωσοελληνικοῦ λεξικοῦ]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 2. Χρονολ. Λειψία, 7 Ἰουλίου 1908.

8. [Γράμμα στὰ ρωσικὰ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij (Ὁδησοῦ) στὸν καθηγητὴ Σ. Δ. Παπαδημητρίου ποὺ ἀνακοινώνει ὅτι ἐγκρίθηκε ὁ διορισμὸς του ὡς τακτικοῦ καθηγητοῦ στὴν ἔδρα τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας]. Χρονολ. Ὁδησός, 4 Φεβρουαρίου 1909.

9. [Γράμμα στὰ γερμανικὰ τοῦ Friedrich Brandstetter (βλ. καὶ ἔγγρ. 7) στὸν καθηγητὴ Δρ. Συν. Παπαδημητρίου, στὴν Ὁδησό, σχετικὸ μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ ρωσοελληνικοῦ καὶ ἑλληνορωσικοῦ λεξικοῦ καὶ μὲ τὸν Ernst Linde ἀπὸ τὴν Gotha, ὁ ὁποῖος θὰ συναντήσῃ τὸν Σ. Παπαδημητρίου]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 2 καὶ 7. Χρονολ. Λειψία, 15 Ἰουλίου 1909.

10. [Ρωσικὸ δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ Ἱππότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Στανισλάβου (δευτέρας τάξεως) στὸν Σύμβουλο τοῦ Κράτους, τακτικὸ καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij (Ὁδησοῦ) Συνόδη Παπαδημητρίου]. Χρονολ. Πετροῦπολις, 28 Μαΐου 1910.

11. [Γράμμα στὰ ρωσικὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij (Ὁδησοῦ) στὸν καθηγητὴ Σ. Δ. Παπαδημητρίου, ποὺ συνοδεύει τὸ Δίπλωμα τοῦ Ἱππότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Στανισλάβου, δευτέρας τάξεως]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 10. Χρονολ. Ὁδησός, 3 Νοεμβρίου 1911.

12. [Γράμμα στὰ γερμανικὰ τοῦ Friedrich Brandstetter (βλ. καὶ ἔγγρ. 7) στὸν καθηγητὴ Δρ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁδησός, σχετικὸ μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ ρωσοελληνικοῦ καὶ ἑλληνορωσικοῦ λεξικοῦ]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 2,7 καὶ 9. Χρονολ. Λειψία, 8 Ἰανουαρίου 1913.

13. [Ρωσικὸ δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ Ἱππότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τῆς Ἁγίας Ἄννας (δευτέρας τάξεως) στὸν Σύμβουλο τοῦ Κράτους, τακτικὸ καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij (Ὁδησοῦ) Συνόδη Παπαδημητρίου]. Χρονολ. Πετροῦπολις, 23 Μαΐου 1913.

14. [Ρωσικὸ πιστοποιητικὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὑπηρεσίας Παρασῆμων (τμῆμα Ὁδησοῦ) πρὸς τὸν τακτικὸ καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Novorossijskij (Ὁδησοῦ) καὶ Σύμβουλο τοῦ κράτους Συνόδη Δημητρίου Παπαδημητρίου ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὸ ὀρειχάλκινο μετάλλιο ἀναμνηστικὸ τῶν 300 ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Οἴκου τῶν Ρωμανῶν]. Χρονολ. Ὁδησός, 3 Σεπτεμβρίου 1913.

15. [Γράμμα στα ρωσικά του Πρυτάνεως του Πανεπιστημίου του Νοβο-rossijskij ('Οδησσοῦ) πρὸς τὸν τακτικὸν καθηγητὴ Σ. Δ. Παπαδημητρίου, ποῦ συνοδεύει τὸ δίπλωμα τοῦ Ἰππότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τῆς Ἁγίας Ἄννας (δευτέρας τάξεως)]. Βλ. καὶ ἔγγρ. 13. Χρονολ. Ὁδησσοῦ, 5 Σεπτεμβρίου 1913.

16. [Ρωσικὸ δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ Ἰππότου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου καὶ Ἰσαποστόλου Πρίγκιπα Βλαδιμήρου (τετάρτης τάξεως) στὸν Σύμβουλο τοῦ Κράτους καὶ τακτικὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Νοβοrossijskij ('Οδησσοῦ) Συνόδῃ Παπαδημητρίου]. Χρονολ. Πετροῦπολις, 17 Νοεμβρίου 1915.

17. [Πιστοποιητικὸ τῆς Νομαρχίας Θεσσαλονίκης (Ἀριθμ. Πρωτ. 1871 / 13 Φεβρουαρίου 1921) περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἰθαγενείας τοῦ καθηγητοῦ Συνόδῃ Δημητρίου Παπαδημητρίου].

18. [Διαβατήριο τοῦ Συνόδῃ Δημ. Παπαδημητρίου, στὰ ἐλληνικά καὶ στὰ γαλλικά, ποῦ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴ Νομαρχία Θεσσαλονίκης στίς 16 Φεβρουαρίου 1921].

19. [Δακτυλογραφημένο ἀντίγραφο αἰτήσεως τῆς Αἰμιλίας χήρας Συνόδῃ Παπαδημητρίου (Ἀλεξανδρούπολη), στὸν Ὑπουργὸ Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων, σχετικὰ μὲ συνταξιοδότησὴ της ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος]. Χρονολ. Ἀλεξανδρούπολις, 31 Μαΐου 1927.

Στὸ ἴδιο ἔγγραφο: [Χειρόγραφο, ἀντίγραφο ἐπιστολῆς τῆς ἴδιας στὸν Ἰωάννη Γρυπάρη, Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων, σχετικὰ μὲ τὴ συνταξιοδότησὴ της). Χρονολ. Ἀλεξανδρούπολις, 21 Ἰουνίου [1927].

20. [Δακτυλογραφημένο ἀντίγραφο ἀποφάσεως τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου (Ἀθήνα), σχετικὰ μὲ τὴ συνταξιοδότηση τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδῃ Παπαδημητρίου. «Ἀριθμ. 788, Συνεδ. 8, Τὸ Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον, τμῆμα Β»]. Χρονολ. συνεδρίασεως: 23 Φεβρουαρίου 1928.

21. [Χειρόγραφο σημείωμα στὰ ἐλληνικά ἀπὸ συγγενικὸ πρόσωπο τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ του ὑπηρεσία]. Χωρὶς χρονολογία.

22. [Χειρόγραφο σημείωμα στὰ ἐλληνικά ἀπὸ συγγενικὸ πρόσωπο τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου, σχετικὰ μὲ τὰ πιστοποιητικὰ ὑπηρεσίας καὶ πτυχία τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου]. Χωρὶς χρονολογία.

Στὸ ἴδιο ἔγγραφο: [χειρόγραφο ἀντίγραφο ἐπιστολῆς τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδῃ Παπαδημητρίου στὸν Ἰωάννη Γρυπάρη, σχετικὰ μὲ τὴ συνταξιοδότησὴ της]. Χωρὶς χρονολογία.

23. [Χειρόγραφο σημείωμα, ἄγνωστου, στὰ γαλλικά, σχετικὸ μὲ τὴν προὔπηρεσίαν τοῦ Συνόδῃ Παπαδημητρίου καὶ μικρὸς κατάλογος τῶν ἔργων του]. Χωρὶς χρονολογία.

Σημ. Ίσως γράφτηκε από τὸν ἴδιο τὸν Σ. Παπαδημητρίου σὰν πρόχειρο σημείωμα γιὰ κάποιο curriculum vitae, γιατί σταματάει στὶς πληροφορίες ὡς τὸ 1920 καὶ στὸ τέλος, ἀντὶ γιὰ ὑπογραφή, ἔχει τὴν λέξη: bureau. Ὑποθέτουμε πὼς σημείωσε ὅτι τὸ ἔγραψε στὸ γραφεῖο του.

Β. Πολλὲς πληροφορίες θὰ εἶχαμε καὶ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ποὺ κατατέθηκαν στὸ Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο, ἀφοῦ, ὅπως ἀναφέραμε καὶ στὴν παρ. ἀριθ. 1, σ. 175 ὁ φάκελλος ἐκεῖνος δὲν ὑπάρχει σήμερα. Ἡ μόνη πληροφορία ποὺ συναντήσαμε γιὰ τὰ ἔγγραφα ἐκεῖνου τοῦ φακέλλου εἶναι ἀπὸ τὸ ἔγγραφο Α19, ποὺ πρόκειται γιὰ δακτυλογραφημένο ἀντίγραφο αἰτήσεως τῆς Αἰμιλίας, χήρας Συνόδη Παπαδημητρίου στὸν Ὑπουργὸ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων. Ἡ αἴτηση ἀναφέρει στὸ τέλος τὰ συνημμένα ἔγγραφα ποὺ υποβλήθηκαν (ἀντιγράφω ἀκριβῶς τὴ σημείωση):

«*Επισυναπτόμενα ἔγγραφα*

1. Πιστοποιητικὸν γάμου.
 2. Δίπλωμα Γερμανικοῦ Πανεπιστημίου.
 3. Ἀναγνώρισις ἑλλην. διπλώματος ὑπὸ Ρωστικοῦ Πανεπιστημίου. 1896. Ὑφηγητής.
 4. Δίπλωμα ὡς ἱππότης Ἀγίας Ἀννης καὶ ὡς ἑκτακτος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. 1907.
 5. Ἐγγραφὸν διδασκ. συλλόγου Ἑλλην. Ἐμπορ. Σχολῆς Ὁδησοῦ ἦν διηύθυνε. 1888-1898.
 6. Δίπλωμα ὡς τακτικὸς καθηγητῆς Ἑλλην. Φιλολογίας εἰς Ρωσσ. Πανεπιστ. Ὁδησοῦ. 1909.
 7. Δίπλωμα παρασήμου Ἀγίου Στανισλάβου, ἐπὶ βαθμῷ συμβούλου τοῦ Κράτους 1909-1910.
 8. Δίπλωμα ὡς ἱππότης Ἀγίας Ἀννης β'. 1913.
 9. Δίπλωμα ὡς ἱππότης Ἀγίου Βλαδιμήρου. 1915».
- Σημ. Τὰ ἀναφερόμενα ἔγγραφα ἀριθμ. 4, 7, 8 καὶ 9 φαίνεται ὅτι ἐπιστράφηκαν στὴν Αἰμιλία, χήρα Σ. Παπαδημητρίου. Βλ. σχετικὰ καὶ στὸ Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, Φ. ΣΤ' 58, ἔγγρ. 22.

Γ. Μία ἄλλη πηγή, ἀλλὰ αὐτὴ περισσότερο γιὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τῆς συζύγου τοῦ Αἰμιλίας, τὸ γένος Ἀνδρέα Σπαθάρη, εἶναι ὁ συνταξιοδοτικὸς φάκελλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐξ ἰδίου δικαιώματος, μὲ τὰ στοιχεῖα Α 1346/51. Ἀπὸ τὸν φάκελλο αὐτὸ χρησιμοποίησαμε κυρίως τὸ Ὑπόμνημα Αἰμιλίας Σ. Παπαδημητρίου, *Περὶ ἀπονομῆς συντάξεως καὶ καθορισμοῦ τοῦ συνταξίμου χρόνου* (8 δακτυλογραφημένες σελίδες) (Χρονολ. Ἀθήνα, 25 Ἰουλίου 1941), γιατί εἶναι τὸ μόνο ἔγγραφο ποὺ ἔχει συγκεκριμένες πληροφορίες γιὰ ἓνα βιογραφικὸ σχέδιον.

R É S U M É

Constantin Papoulidis, Synodis D. Papadimitriou, 1859-1921,
(Un érudit de Thessalonique peu connu).

Le médiéviste Grec, professeur à l'Université d'Odessa, Synodis D. Papadimitriou (1859-1921) est d'origine de Thessalonique où il fit ses études secondaires. L'auteur trace ici les éléments biographiques et bibliographiques d'après ses recherches surtout aux documents inédits qui constituent le dossier ΣΤ' 58: ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΥΝΟΔΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ de l'Institut d'Études Balkaniques de Thessalonique.

S. D. Papadimitriou fit ses études à la Faculté des Lettres de l'Université d'Athènes, ensuite il a enseigné aux établissements des études secondaires grecs à Thessalonique, à Halki, à Stenimachos et à Odessa. Depuis 1890 et jusqu'à 1919, il a enseigné à l'Université d'Odessa la littérature byzantine. Il est connu surtout aux médiévistes pour ses travaux sur Théodore Prodrome, mais ce Thessalonicien érudit n'avait point jusqu'à présent une biographie sur lui.